

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

на тему: Діяльність банківських установ на ринку цінних
паперів України

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМД-21-1 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»

(підпис)

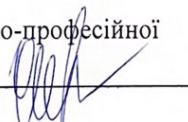
Якуша Олексія Олександровича
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник
(підпис)

Коваленко Юлія Михайлівна, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

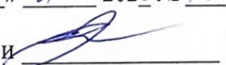
Керівник освітньо-професійної
програми
(підпис)

Чуницька Ірина Іванівна, д.е.н., професор

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «25» 01 2023 № 13

Завідувач кафедри

Коваленко Юлія Михайлівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2023

Ресстрація № 8 26.01.2023р. Ч
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 21.01.2023
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 73 (добре) 06.02.2023 Ч
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: Ч.В. Майорова
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:
Ч.М. Коваченко (ініціали, прізвище)
С.В. Олексюк (ініціали, прізвище)
Ю.Ю. Верещук (ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	8		Коваленко Ю.М.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	4		Майорово Т.В.
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	18		Коваленко Ю.М.
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	6		Олексич С.В.
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	36		Вересень Ю.Ю.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	43		Клименко Н.С.

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 35 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
43	C	4 (добре)	06.02.2023	Майорово Т.В. Коваленко Ю.М. Олексич С.В. Вересень Ю.Ю. Клименко Н.С.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Управління фінансовою та страховою діяльністю»

Затверджую

В.о. завідувача кафедри фінансових ринків
та технологій

 Ірина ЧУНИЦЬКА
« » 10 2021

**Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти**

Якуша Олексія Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи (проекту)

Діяльність банківських установ на ринку цінних паперів України

Затверджена наказом ректора від 01.11.2021 р. № 1550

1. Строк здачі закінченої роботи _____
2. Мета роботи дослідження теоретичних засад діяльності банків на ринку цінних паперів, виявлення проблем операцій банків з цінними паперами в Україні, визначення ролі і специфіки функціонування банків як фінансових посередників, розробка рекомендацій щодо їх подальшого розвитку на ринку цінних паперів України.
Об'єкт дослідження є відносини, що виникають під час діяльності банківських установ на ринку цінних паперів
Предмет дослідження є діяльність банків на ринку цінних паперів
Орієнтована база дослідження НБУ, НКЦПФР
3. Вихідні дані до роботи Закони України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, які регулюють систему надання адміністративних послуг, монографії з досліджуваної проблеми, публікації в наукових періодичних виданнях, матеріали офіційних сайтів з діяльності банків на ринку цінних паперів, довідкові й статистичні матеріали, звіти НБУ та НКЦПФР.
4. Перелік графічного матеріалу Рис. 1.1. Структура ринку капіталу та товарного ринку; Рис.1.2. Переоформлення ліцензії на ринку цінних паперів; Рис.1.3. Посередницькі операції банків на ринку цінних паперів; Рис. 1. 4. Посередницькі операції банків на ринку цінних паперів; Таблиця 2.1. Динаміка зміни кількості діючих банків в Україні за 2017-2022 роки; Таблиця 2.2.

Динаміка обсягів операцій банків України з цінними паперами 01.01.2020 – 01.01.2022; Таблиця 2.3. Динаміка обсягу коштів, інвестованих банками в цінні папери за період 01.01.2019 – 01.01.2022; Таблиця 2.4. Аналіз сучасного стану розвитку операцій банків з цінними паперами на ринку цінних паперів 2020 роки; Рис. 2.2. Структура кредитно-інвестиційного портфелю банків в Україні 2017 – 2021 рр.; Таблиця 2.7. Порівняння конкурентів банків в Україні за період 01.01.2020 – 01.01.2022 року; Рис. 2.4. Сума комісій за операції з ОВДП на 22.01.2022 року.

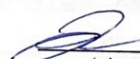
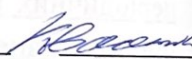
5. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік розділів кожним розділом) Розділ 1. Теоретичні засади діяльності банківських установ на ринку цінних паперів; 1.2. Ринок цінних паперів та роль банківських установ на ринку цінних паперів; Специфіка діяльності банківських установ на ринку цінних паперів; Аналіз діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України; Аналіз діяльності банків на ринку цінних паперів в Україні; 2.2. Інвестиційна діяльність банківських установ на ринку цінних паперів; розділ 3. Активізація діяльності банків на ринку цінних паперів України.

6. Календарний план виконання роботи

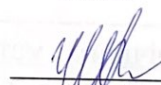
№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	2.	3.	4.
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022 р.	18.11.22
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	25.11.2022 р.	25.11.22
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022 р.	29.11.22
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023 р.	21.01.23
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023 р.	25.01.23
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	10.01.2023 р.- 17.01.2023 р.	10.01.23
7	ЗАХИСТ	06.02.2023 р.	06.02.23

7. Дата видачі завдання «__» ____ 2021

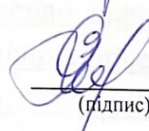
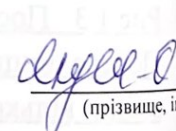
8. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

 (підпис) (прізвище, іні

9. Гарант освітньо-професійної програми

 (підпис) Чуницька (прізвище, іні

10. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

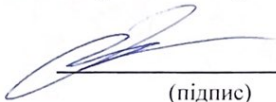
 (підпис) (прізвище, іні

Відгук наукового керівника кваліфікаційної роботи (проекту)

Кваліфікаційна робота виконана у відповідності з задовбженнями, поставленими завданням виконавці, митанно розкрито.

В ході дослідження згадував показав високим використанням, згадані методи, обробки інформації. В роботі розкрито аспекти діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України, здійснено аналіз та досліджено перспективи розвитку фондового ринку України. Робота виконана відповідно до вимог метод. рекомендацій, зроблено висновки. Робота вист. в тв. об'єкті та дослід. роботи.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис)

Коваленко Ю. М.
(дата)
21.07.2023

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу (проект)

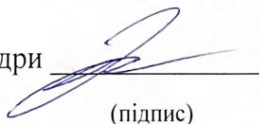
Кваліфікаційна робота (проект) здобувача вищої освіти

Андрію Дмитро Дмитровича

(прізвище, ініціали)

після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «25» 01 2023 №13 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

(підпис)

Коваленко Ю. М.
(прізвище, ініціали)

РЕЦЕНЗІЯ
на кваліфікаційну роботу
здобувача вищої освіти Державного податкового Університету
Якуша Олексія Олександровича
групи ФМД 21-1
на тему «Діяльність банківських установ на ринку цінних паперів
України»

Актуальність теми. Діяльність банківських установ на ринку цінних паперів не втрачає своєї актуальності оскільки виявлення основних напрямів удосконалення національного ринку цінних паперів, обґрунтування сучасних методів аналізу, вдосконалення механізмів взаємодії держави і банківських установ, зокрема недержавних, з метою удосконалення ринку цінних паперів стають невід'ємним явищем сучасного фінансового ринку.

Наукова новизна полягає у виявлених, на основі проведеної оцінки сучасного стану, проблемах та загрозах діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України та рекомендованих шляхах їх подолання, що у загальному результаті призведе до покращення та зміцнення державних існуючих позицій у означеній сфері.

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Проведений аналіз свідчить про вагомую роботу при опрацюванні теоретичного матеріалу, так як у повному обсязі розкрито наукове підґрунтя для подальшого пошуку. Ілюстративний та табличний матеріал надають змогу об'єктивно оцінити сучасний стан діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України та проаналізувати його. На основі попереднього матеріалу виявлено ряд недоліків та рекомендовано шляхи для їх подолання.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, організації, установи, МФУ. Сформовані висновки та надані рекомендації щодо удосконалення діяльності банківських установ на ринку цінних паперів держави носять практичну цінність та, в цілому, можуть бути використані для подальшої практичної реалізації.

Наявність недоліків. Суттєвих недоліків, які б вплинули на цінність, практичне і наукове значення роботи не виявлено.

Загальний висновок і оцінка роботи. Дана робота виконана на актуальну тему, носить теоретичне, аналітичне та практичне значення і має ряд рекомендацій які можуть сприяти діяльності банківських установ на ринку цінних паперів України. Роботу оцінено на позитивну оцінку.

Рецензент

к.е.н., доцент Янішевський А, фінансовий директор ТОВ «Нова формула»

АНОТАЦІЯ

«Діяльність банківських установ на ринку цінних паперів України»

Мета дослідження - дослідження теоретичних засад діяльності банків на ринку цінних паперів, виявлення проблем операцій банків з цінними паперами в Україні, визначення ролі і специфіки функціонування банків як фінансових посередників, розробка рекомендацій щодо їх подальшого розвитку на ринку цінних паперів України.

Завдання роботи: дослідити ринок цінних паперів та роль банківських установ; визначити специфіку діяльності банківських установ на ринку цінних паперів; проаналізувати діяльність банків на ринку цінних паперів в Україні; дослідити інвестиційну діяльність банківських установ на ринку цінних паперів; визначити напрями активізації діяльності банків на ринку цінних паперів України.

Об'єктом дослідження є відносини, що виникають під час діяльності банківських установ на ринку цінних паперів.

Предметом дослідження є діяльність банків на ринку цінних паперів.

Базою дослідження є НБУ, НКЦПФР.

За результатами дослідження визначено напрями активізації діяльності банків на ринку цінних паперів України. Отримані в процесі дослідження результати кваліфікаційної роботи (проєкту) можуть бути використані у навчальному процесі, у нормотворчій діяльності та в діяльності банківських установ на фінансовому ринку, а також в подальших наукових дослідженнях.

Дипломна робота містить 59 сторінок, 6 таблиць, 6 рисунків, список використаних джерел з 40 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: цінні папери, ринок цінних паперів, банківські установи, фінансові посередники, НБУ.

Рік виконання дипломної роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

ANNOTATION

«Activities of banking institutions on the stock market of Ukraine»

The purpose of the study is to study the theoretical foundations of banks' activity on the securities market, identify problems of bank transactions with securities in Ukraine, determine the role and specifics of the functioning of banks as financial intermediaries, develop recommendations for their further development on the securities market of Ukraine.

Tasks: to investigate the securities market and the role of banking institutions; determine the specifics of banking institutions' activities on the securities market; to analyze the activity of banks on the securities market in Ukraine; to investigate the investment activities of banking institutions on the securities market; to determine directions of activation of banks' activity on the securities market of Ukraine.

The object of the research is the relations that arise during the activity of banking institutions on the securities market.

The subject of the study is the activity of banks in the field of securities.

The basis of the research is the NBU, NKCPFR.

Based on the results of the study, the directions of activation of banks' activities on the securities market of Ukraine were determined. The results of the qualification work (project) obtained in the research process can be used in the educational process, in rule-making activities and in the activities of banking institutions in the financial market, as well as in further scientific research.

The thesis contains 59 pages, 6 tables, 6 figures, a list of used sources with 40 items, 2 appendices.

Keywords: securities, securities market, banking institutions, financial intermediaries, NBU.

The year of completion of the thesis is 2022.

The year of job protection is 2023.

Зміст

Вступ.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ.....	7
1.1. Ринок цінних паперів та роль банківських установ.....	7
1.2. Специфіка діяльності банківських установ на ринку цінних паперів.....	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ.....	25
2.1. Аналіз діяльності банків на ринку цінних паперів в Україні.....	25
2.2. Інвестиційна діяльність банківських установ на ринку цінних паперів.....	46
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Пошук альтернативних джерел доходів у сучасному становищі є надзвичайно важливим завданням для банків. Банки як основні учасники фондового ринку урізноманітнюють свої активні та пасивні операції використовуючи цінні папери, що зміцнює їх конкурентні позиції та сприяє зростанню доходів. Висока дохідність операції з цінними паперами та висока ризиковість потребує дослідження доцільності їх впровадження, адже у порівнянні з досвідом зарубіжних країн, операції банків з цінними паперами в Україні не є достатньо розвиненими.

Динамічна зміна кон'юнктури та зростаюча конкуренція у банківському бізнесі вимагають перегляду традиційних підходів як до стратегії розвитку банківської системи, так і діяльності банків на ринку цінних паперів.

Мета дослідження - дослідження теоретичних засад діяльності банків на ринку цінних паперів, виявлення проблем операцій банків з цінними паперами в Україні, визначення ролі і специфіки функціонування банків як фінансових посередників, розробка рекомендацій щодо їх подальшого розвитку на ринку цінних паперів України.

Відповідно до поставленої мети визначено та розв'язано такі основні завдання:

- дослідити ринок цінних паперів та роль банківських установ;
- визначити специфіку діяльності банківських установ на ринку цінних паперів;
- проаналізувати діяльність банків на ринку цінних паперів в Україні;
- дослідити інвестиційну діяльність банківських установ на ринку цінних паперів;
- визначити напрями активізації діяльності банків на ринку цінних паперів України.

Об'єктом дослідження є відносини, що виникають під час діяльності банківських установ на ринку цінних паперів.

Предметом дослідження є діяльність банків на ринку цінних паперів.

Базою дослідження є НБУ, НКЦПФР

Дослідження орієнтоване на визначення проблем, що перешкоджають розвитку операцій банків з цінними паперами в Україні. Для покращення сучасного стану операцій банків з цінними паперами надано чіткі рекомендації, які відображають доцільність інвестування у фінансові інструменти інвесторів.

Інформаційну базу дослідження склали Закони України, Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України, які регулюють систему надання адміністративних послуг, монографії з досліджуваної проблеми, публікації в наукових періодичних виданнях, матеріали офіційних сайтів з діяльності банків на ринку цінних паперів, довідкові й статистичні матеріали, звіти НБУ та НКЦПФР.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано ряд методів, а саме метод загальнонаукового дослідження, абстрактно-логічний метод – для оцінки діяльності банків на ринку цінних паперів; системно-аналітичний в процесі аналізу діяльності банків на ринку цінних паперів, метод порівняльного аналізу для визначення ефективності операцій банків на ринку цінних паперів.

Практичне значення одержаних результатів визначається використанням отриманих результатів та сформульованих пропозицій наукового дослідження у перспективі діяльності банків на ринку цінних паперів, мають важливе значення для ефективності операцій банків на ринку цінних паперів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

1.1.Ринок цінних паперів та роль банківських установ

Класифікація будь-якого об'єкту має важливе значення для правильної організації бухгалтерського обліку та господарського контролю, а особливо цінних паперів, адже існує безліч їх видів, що суттєво ускладнює роботу бухгалтера. В сучасній науці існує багато теоретично обґрунтованих системно-комплексних підходів до визначення ознак класифікації цінних паперів. Але при цьому автори не замислюються над необхідністю таких громіздких класифікацій та можливістю їх практичного застосування. Адже будь-яка класифікація досить умовна, і все залежить від того, з погляду якого суб'єкта ринку розглядаються ті чи інші цінні папери. Саме тому віднесення не до своєї групи цінний папір приносить невиправдані доходи або витрати.

В Законах України «Про банки та банківську діяльність»[34] №2121-III остання редакція від 01.01.2023 р., «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» остання редакція від 03.01.2023 р. № 3480-IV [36], наводяться такі групи, а саме стаття 8 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»[36] трактує наступне:

Стаття 8.«Цінні папери класифікуються:

1. Цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

2. Цінні папери за порядком їх розміщення або видачі поділяються на емісійні або неемісійні.

Емісійні цінні папери - це цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску цінних паперів стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента).

До емісійних цінних паперів належать:

- 1) акції;
- 2) акції корпоративних інвестиційних фондів;
- 3) корпоративні облігації;
- 4) облігації місцевих позик;
- 5) державні облігації України;
- 6) облігації міжнародних фінансових організацій;
- 7) депозитні сертифікати банків;
- 8) іпотечні облігації;
- 9) сертифікати фондів операцій з нерухомістю (далі - сертифікати ФОН);
- 10) інвестиційні сертифікати;
- 11) казначейські зобов'язання України;
- 12) державні деривативи;
- 13) опціонні сертифікати;
- 14) фондові варанти;
- 15) кредитні ноти;
- 16) депозитарні розписки[36].

3. Цінні папери існують в електронній (електронні цінні папери) та паперовій (паперові цінні папери) формах.

Електронний цінний папір відображається у вигляді облікового запису на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів.

Паперовий цінний папір оформлюється на матеріальному носії як документ, що містить найменування виду цінного папера, а також визначені законодавством реквізити.

4. Цінні папери за формою випуску (видачі) можуть бути на пред'явника, іменні або ордерні.

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існує в паперовій формі, належать:

- 1) пред'явникові цінного папера (цінний папір на пред'явника);
- 2) особі, зазначеній у цінному папері (іменний цінний папір);
- 3) особі, зазначеній у цінному папері, яка може сама реалізувати такі права або призначити своїм наказом іншу уповноважену особу (ордерний цінний папір). При цьому такий наказ (індосамент) може бути повним (із зазначенням імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером) або бланковим (без зазначення імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером).

Права на цінний папір та права за цінним папером, що існує в електронній формі, належать власникові рахунка в цінних паперах, відкритого в депозитарній установі, або іншій особі у встановлених законодавством випадках.

Емітент цінних паперів на пред'явника не має права на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у будь-якій формі, крім випадків, передбачених Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Емітент іменних цінних паперів має право на отримання із системи депозитарного обліку цінних паперів інформації про власників таких цінних паперів у формі реєстру власників іменних цінних паперів.

5. Ордерні цінні папери можуть існувати виключно в паперовій формі.
6. Емісійні цінні папери можуть бути за формою випуску виключно іменними або на пред'явника.

Іменні емісійні цінні папери існують виключно в електронній формі.

Емісійні цінні папери на пред'явника можуть існувати в паперовій та електронній формах. Емісійні цінні папери на пред'явника, що існують у паперовій формі, можуть бути знерухомлені - переведені в електронну форму існування шляхом депонування таких цінних паперів на рахунках у цінних паперах у Центральному депозитарії цінних паперів або Національному банку

України відповідно до компетенції, встановленої Законом України "Про депозитарну систему України" в установленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку порядку. Емісійні цінні папери на пред'явника, що існують в електронній формі, не можуть бути переведені в паперову форму.

Неемісійні цінні папери можуть існувати в паперовій або електронній формі» [36].

Новий закон "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки", натомість, поширює свою дію на:

- 1) усі фінансові інструменти, тобто цінні папери, інструменти грошового ринку (наприклад, казначейські зобов'язання, векселі, ощадні сертифікати банків) та деривативні контракти, незалежно від ринку, на якому вони торгуються (організованому чи поза ним);
- 2) продукцію (деревину, газ, нафту, зерно і т.д.) та валютні цінності, якщо вони торгуються на організованих ринках.

В даному законі по-перше вводиться більш загальні поняття, такі як ринок капіталу та товарний ринок, а по-друге, розширює перелік організованих ринків капіталу.

Варто зазначити, що в Законі України «Про цінні папери та фондову біржу»[34] наприклад, наявні фондові біржі називались регульованими фондовими ринками, а Закон України "Про ринки капіталу та організовані товарні ринки"[36] визначає їх, як одного суб'єкта організованих ринків, що діє на ринку. Структура ринків представлена на схемі:

Рис. 1.1. Структура ринку капіталу та товарного ринку

Джерело: [36]

Звертаємо увагу, що окремо є поняття ринку (торговельного майданчика) і оператора ринку (юридичної особи, яка забезпечує функціонування майданчика).

Варто зазначити, що регульований ринок капіталу – це те, що зараз в законі називається фондовою біржею. Тобто це організований майданчик, де проводяться регулярні торги та укладаються контракти за ринковими цінами.

Багатосторонній (БТМ) та організований (ОТМ) торговельні майданчики – це простіші версії регульованого ринку.

Так, на БТМ і ОТМ можуть, наприклад, не проводитися регулярні торги.

Основна відмінність ОТМ від інших майданчиків – це те, що там діють дискреційні правила, тобто оператор такого ринку може на власний розсуд розміщувати (або ні) заявки учасників торгів, а також сам торгувати на майданчику.

Основним регулятором за новим законом для всіх ринків є НКЦПФР. До неї треба звертатися за ліцензією, реєстрацією правил ринку та специфікацій деривативних контрактів тощо. Водночас до регулювання та нагляду також будуть залучені:

Національний банк – щодо ОВДП, деривативних контрактів грошового ринку, інструментів грошового ринку тощо;

регулятори відповідних товарних ринків – щодо товарних бірж та деривативних контрактів, базовим активом яких є продукція, та за якими обов'язковою є фізичне постачання.

Загалом, перелік видів професійної діяльності на ринках капіталу не змінився, проте певних змін зазнала діяльність з торгівлі.

Зокрема, до неї додали такі види діяльності, як субброкерська діяльність та інвестиційне консультування, а самі торговці тепер будуть називатися інвестиційними фірмами.

Ліцензії наявних учасників з 1 липня 2021 року вважаються переоформленими, як зазначено на схемі внизу.

Рис.1.2. Переоформлення ліцензії на ринку цінних паперів

Джерело: [36]

Важливо те, що хоча учасники і не повинні отримувати нові ліцензії, проте вони мають все ж відповідати вимогам нового закону. Зокрема, до 1 липня 2022 року вони мають подати до НКЦПФР документи, які б це підтверджували.

Основна частина закону набрала чинності з 1 липня 2021 року. Водночас певні підготовчі роботи були проведені і раніше.

Наприклад, щоб товарні біржі змогли легально працювати, до 1 липня їм потрібно буде отримати ліцензію, а це значить, що ліцензійні правила і процедури треба розробити вчасно.

Деякі інші положення, навпаки, почнуть застосовуватися пізніше – з 2022, 2023, а то й з 2024 років:

- з 1 січня 2022 року депозитарій НБУ перестане обслуговувати облігації місцевих позик (вони повернуться до НДУ);
- з 1 січня 2023 року втрачають чинність перехідні положення щодо клірингу та розрахунків (зокрема, оператори ринків не зможуть самі здійснювати діяльність центрального контрагента, тобто ставати покупцем для кожного продавця, і продавцем для кожного покупця);
- з 1 січня 2024 року будуть застосовуватися вимоги до початкового капіталу інвестиційної фірми в повному обсязі, а самі інвестиційні фірми зможуть бути операторами ОТМ та БТМ.

Проаналізувавши різноманітні авторів, можна стверджувати, що акція – це цінний папір без установленого строку обігу, який посвідчує внесення визначеного паю у статутний капітал акціонерного товариства (компанії), дає право на участь в управлінні ним і на одержання частини прибутку у формі дивідендів, а також на участь у розподілі майна при ліквідації товариства (компанії). Класифікація акцій у законодавстві є неповною та не задовольняє потреби користувачів такої інформації. Варто зауважити, що однією з найбільш важливих характеристик акцій є вартість.

Так, найменший перелік ознак класифікації цінних паперів включає шість їх видів. Найбільша за переліком класифікація, що складається із 18 ознак, наводиться О. М. Мозговим [26]. При цьому, вартим уваги є той факт, що спільними (хоча і деколи із різними назвами) з усього різноманіття 10 класифікаційних ознак, що виокремлені авторами, є лише 6 з них.

До цих ознак відносяться такі класифікаційні виокремлення щодо поділу цінних паперів:

- ті ознаки, що виокремлені всіма авторами, підходи до класифікації яких нами досліджувались: за формою випуску цінні папери поділяються на: цінні папери на пред'явника, іменні цінні папери та ордерні. Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такі способи: за способом легітимації уповноваженої особи ; за порядком (способом) передачі майнових прав [24;26]; за способом визначення (підтвердження і фіксації) майнових прав [49];

- ті ознаки, що виокремлені більшістю авторів, підходів до класифікації яких нами досліджувались: за цивільним оборотом в державі цінні папери поділяються на: пайові цінні папери, боргові цінні папери, іпотечні цінні папери, приватизаційні цінні папери, похідні цінні папери, товаророзпорядчі цінні папери [35];

Цей поділ також зустрічається із інтерпретацією назви класифікаційної ознаки в такий спосіб: за методом формування доходу. Саме ці класифікаційні ознаки поділу цінних паперів, на наше переконання, варто означити як основні. Однак, з метою більш детального обґрунтування варіативності поділу цінних паперів, необхідним є також розгляд і додаткових ознак їх класифікації. Тому, пропонуємо розгляд класифікації цінних паперів через систематизоване групування різних основних та додаткових ознак класифікації. Так, на наш погляд, всі класифікаційні ознаки варто згрупувати в 4 групи в такий спосіб:

- 1) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за їх обігово-видовою суттю;
- 2) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за особливостями їх емісії та обігу;
- 3) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за особливостями розрахунку та отримання доходу за цінними паперами;
- 4) класифікаційні ознаки, що характеризують цінні папери за ступенем їх надійності.

Представлена в такий спосіб класифікація цінних паперів доводячи широку варіативність підходів до класифікаційного поділу цінних паперів, що

презентовані в законодавчих та літературних джерелах, не тільки розкриває багатогранність фінансового інструментарію, який функціонує на ринку цінних паперів, а й дає можливість повною мірою врахувати їх найважливіші характеристики при здійсненні діяльності банків на ринку цінних паперів та при управлінні нею.

На ринку цінних паперів банки можуть також виконувати роль посередників. Вони здійснюють операції за дорученням і за рахунок своїх клієнтів (комісійну (брокерську) діяльність або за власний рахунок (комерційну (дилерську) діяльність). За дорученням клієнтів торговці цінними паперами можуть здійснювати первинне розміщення цінних паперів, а також надавати інші послуги щодо цінних паперів (інвестиційне консультування, довірчі операції з цінними паперами тощо). Відповідно до вітчизняного законодавства банки на ринку цінних паперів можуть здійснювати наступні види професійної діяльності з торгівлі цінними паперами [19]:

- брокерську діяльність;
- дилерську діяльність;
- андеррайтинг;
- діяльність із управління цінними паперами.

Окрім того, банки започатковують застосування нетрадиційної форми послуг у своїй діяльності на ринку цінних паперів, а саме: надання консалтингу, пов'язаного з інвестуванням капіталу у фондові інструменти, глибоко аналізують вкладення у цінні папери, накреслюють для клієнтів алгоритм дій при інвестуванні [101, с. 95]. Схематично функції банківського посередництва на ринку цінних паперів можна класифікувати так (рис. 2.3):

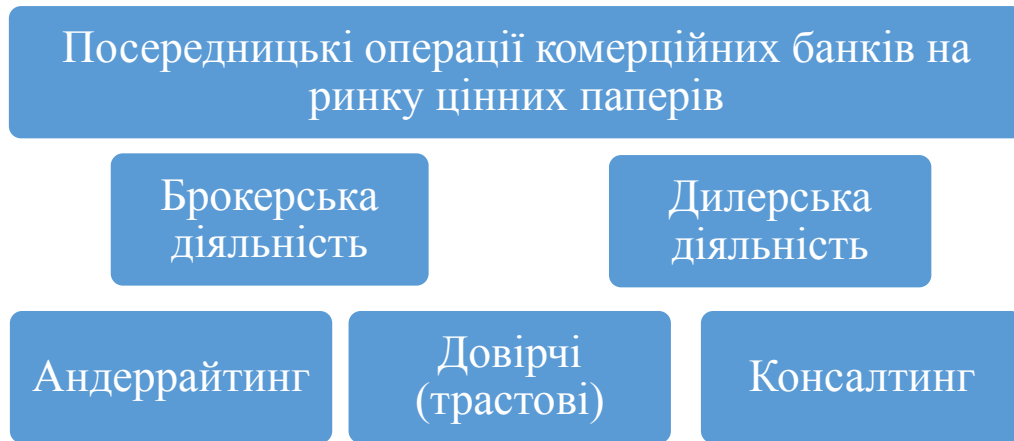

Рис.1.3. Посередницькі операції банків на ринку цінних паперів

Джерело: [43]

Банк здійснює брокерську діяльність, виступаючи довіреним або комісіонером, котрий діє на підставі договору доручення або комісії. У договорі зазначаються вид і термін дії замовлення, права й обов'язки сторін, порядок вирішення спорів у суді, умови розрахунків та розмір комісійної винагороди.

Здійснювати брокерську діяльність банк може тоді, коли у нього є ліцензія торговця і він бере участь у торгах на організованому ринку.

За обсягами виконаних торгів торговців розподіляють на три групи:

- комерційні банки;
- інвестиційні компанії;
- інші торговці[43].

1.2. Специфіка діяльності банківських установ на ринку цінних паперів

Об'єктом на ринку є цінні папери, які відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» остання редакція від 03.01.2023 р. № 3480-IV» є документами встановленого зразка, що засвідчують грошове право та надають можливість передачі прав на фінансові інструменти третім особам. Банки здійснюють операції з даними активами від свого імені та

за свій рахунок, а також за домовленістю з клієнтом виступаючи посередником між ним та третьою стороною угоди.

Можливості та конкурентоспроможність банків на ринку цінних паперів забезпечується універсальністю і розвинутою інфраструктурою цих установ, а найпоширенішою в останні роки була діяльність банків із випуску цінних паперів. Вони можуть емітувати акції, облігації, ощадні сертифікати, похідні цінні папери відповідно до законодавства [3, с. 216].

Емісійні операції банків викликають інтерес із наступних причин:

- у них найширше відображається процес концентрації капіталу і становлення відносин власності;
- їх здійснюють більшість комерційних банків;
- наявні форми банківської звітності дають змогу аналізувати дану сферу банківських операцій із цінними паперами, опираючись на офіційні статистичні дані.

Банки здійснюють емісію цінних паперів із метою:

- залучення засобів для формування або збільшення статутного фонду відповідно до вимог НБУ;
- створення механізму формування ринкових цін на акції та облігації;
- формування ресурсної бази банку за рахунок випуску боргових цінних паперів;
- підвищення ліквідності банку, балансу банку;
- зміцнення іміджу банку як надійного, фінансово стабільного кредитного інституту;
- оформлення організаційно-правового статусу банку у формі акціонерного товариства;
- надання додаткових послуг клієнтам на основі випуску інструментів ринку цінних паперів.

В Україні більшість банків є акціонерними товариствами, і тому випуск банківських акцій перетворився на перманентний процес, за допомогою якого оформлюють організаційно-правовий статус банку і формують основний

капітал. За рахунок випуску цінних паперів банки збільшують власну капітальну базу.

Зазначимо, що операції банків з цінними паперами є досить різноманітними за своїм складом через багатofункціональну роль ринку цінних паперів. Тому пропонуємо їх узагальнити класифікацію, яка може бути представлена наступним чином.

Основним аспектом, що має бути врахований при випуску цінних паперів, є його узгодженість із емісійною політикою та стратегічними завданнями банку. У сучасних економічних умовах маркетингові процедури – невід’ємна складова цього виду діяльності. Банки України іноді здійснюють рекламу та розміщення своїх цінних паперів без попереднього вивчення попиту на них.

Наукові дослідження вказують на те, що одним із головних напрямів операцій банків з цінними паперами є інвестиційні операції, що пов’язано із різними цілями до формування портфеля цінних паперів. До них відносяться: формування резервів для підтримки ліквідності, мінімізація банківських ризиків, зростання клієнтської бази банку, використання цінних паперів для забезпечення за кредитом, а також можливість отримання додаткового доходу за рахунок процентів та дивідендів.

Водночас залишається дискусійним питання щодо сутності інвестиційних операцій банків з цінними паперами. Аналіз праць вітчизняних вчених показує, що Борисов А. Б. розуміє під банківськими інвестиціями вклади в цінні папери на тривалий строк з високим рівнем доходності. Проте банківські інвестиції є ширшим поняттям і включають не лише інвестування в цінні папери, але й в інші дохідні активи. З іншого боку, Кльоба Л. Г. характеризує інвестиційну діяльність як активні операції, що здійснюються банками шляхом вкладання власних або залучених коштів у купівлю цінних паперів від свого імені [34, с. 22]. Варто зазначити, що останнє визначення більш точно розкриває сутність інвестиційних операцій з цінними паперами, адже це вкладення коштів від свого імені, з власної ініціативи та з свій рахунок у фінансові інструменти з метою отримання прибутку у майбутньому.

З вище викладеного можна узагальнити, що всі банківські операції, які здійснюються на ринку цінних паперів поділяються на такі групи: емісійні, інвестиційні, посередницькі операції та розрахунково-касові та інші операції, що пов'язані з обслуговуванням ринку цінних паперів.

Емісійні операції банків включають: операції з випуску (емісії) власних цінних паперів; операції з первинного розміщення емітованих цінних паперів; операції з реалізації прав інвесторів, засвідчених емітованими банками цінними паперами. Банки, як емітенти цінних паперів, передусім, зацікавлені в наявності ефективно функціонуючого фондового ринку, на якому здійснюється розміщення емітованих ними цінних паперів. Емісійні операції здійснюються банками з метою формування та збільшення їх капіталу, а також залучення додаткових ресурсів для забезпечення можливостей здійснення банками активних операцій або для розширення обсягів їх здійснення. Інвестиційні операції банків на РЦП - це операції з обслуговування власних інвестиційних потреб банку, що здійснюються ним за власний рахунок (тут банк виступає у ролі інвестора на ринку цінних паперів). Операції, які банк здійснює як інвестор, проводить з метою отримання прибутків від діяльності з цінними паперами (портфельні інвестиції) та для забезпечення участі у статутному капіталі інших підприємств та контролю над їхньою власністю (прямі інвестиції). Загалом суть операцій банків із обслуговування їх власних інвестиційних потреб, що здійснюються ними за їх власний рахунок зводиться до формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку.

Банківські операції, що пов'язані з обслуговуванням РЦП, тобто розрахунково-касові та інші операції банків на ринку цінних паперів, включають в себе: надання кредитів на придбання цінних паперів та під заставу цінних паперів; надання банківських гарантій по випускам облігацій і інших цінних паперів (наприклад, житлових сертифікатів); виконання функцій платіжних агентів емітентів; ведення рахунків учасників ринку цінних паперів; здійснення грошових розрахунків за підсумками операцій на ринку цінних паперів.

Варто відмітити, що сьогодні банки мають можливість збільшувати свій капітал за рахунок емісії власних цінних паперів, направляти свій капітал не тільки на розширення власної діяльності, а й вкладати його в різноманітні інвестувати об'єкти інвестування реального та фінансового секторів економіки. Одним із елементів уможливлення всіх цих процесів є фінансові інструменти РЦП, у складі яких першочергово виокремлюються цінні папери, що є основним об'єктом купівлі-продажу банками на РЦП. В самому Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та працях ряд вчених-економістів має місце класифікаційний поділ цінних паперів за різними ознаками, врахування якого дозволяє суб'єктам ринку цінних паперів, в т.ч. банківським установам, більш виважено здійснювати вибір тих чи інших цінних паперів відповідно до виду їх діяльності на ринку, а отже, більш ефективно здійснювати цю діяльність. Однак, дослідження змісту запропонованих класифікацій демонструє їх значну варіативність, яка першочергово проглядається у кількості виокремлюваних авторами класифікаційних ознак.

Операції з обслуговування інвестиційних операцій клієнтів, де банк виступає у ролі посередника у процесах інвестування на РЦП, тобто посередницькі операції, є комплексом операцій, що здійснює банк на ринку цінних паперів з обслуговування інвестиційного процесу та на користь клієнтів, який включає професійну діяльність банків на РЦП, яка згідно Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» є «діяльністю акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю з надання фінансових та інших послуг у сфері розміщення та обігу цінних паперів, обліку прав на цінні папери та прав за цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів» [35].

Так, згідно цього Закону України «...до професійної діяльності на РЦП відносять: діяльність з торгівлі цінними паперами (брокерська діяльність; дилерська діяльність; андеррайтинг; діяльність з управління цінними паперами); діяльність з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами; діяльність з управління іпотечним покриттям); депозитарна діяльність; діяльність з організації торгівлі на

фондовому ринку; клірингова діяльність; діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів; діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій з нерухомістю» [35].

Положеннями статей 339 - 351 Господарського Кодексу України регламентуються банківські операції як фінансове посередництво. Виходячи із змістовного аналізу норм у зазначених статтях, банківські послуги та операції складаються як з окремих угод, так і видів діяльності банків. Фінансове посередництво у законодавстві визначається як діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством, і здійснюється банками та іншими фінансово-кредитними організаціями (ч. 3 ст. 333 ГК України)[50].

Всі види професійної діяльності на ринку цінних паперів здійснюються на підставі спеціального дозволу – ліцензії, яка видається НКЦПФР або уповноваженими нею органами на підставі генеральної ліцензії. Діяльність професійних учасників ринку цінних паперів ліцензується трьома видами ліцензій: ліцензією професійного учасника ринку цінних паперів, ліцензією на провадження діяльності з ведення реєстру, ліцензією фондової біржі. В даний час банки мають ліцензію першого виду, в яку включаються такі види професійної діяльності на ринку цінних паперів, як брокерська, дилерська, діяльність з довірчого управління цінними паперами, депозитарна, клірингова діяльність.

Окрім того, банки започатковують застосування нетрадиційної форми послуг у своїй діяльності на ринку цінних паперів, а саме: надання консалтингу, пов'язаного з інвестуванням капіталу у фондові інструменти, глибоко аналізують вкладення у цінні папери, накреслюють для клієнтів алгоритм дій при інвестуванні.

Рис. 1. 4. Посередницькі операції банків на ринку цінних паперів

Джерело: [43]

Банк здійснює брокерську діяльність, виступаючи довіреним або комісіонером, котрий діє на підставі договору доручення або комісії. У договорі зазначаються вид і термін дії замовлення, права й обов'язки сторін, порядок вирішення спорів у суді, умови розрахунків та розмір комісійної винагороди.

Здійснювати брокерську діяльність банк може тоді, коли у нього є ліцензія торговця і він бере участь у торгах на організованому ринку.

Посередницькі операції на ринку корпоративних цінних паперів несуть у собі низку дуже важливих функцій: від забезпечення елементарної ліквідності корпоративних цінних паперів до створення цілої системи розміщення корпоративних цінних паперів компаній матеріальної сфери виробництва «у роздріб» серед дрібних інвесторів. Проблема участі універсальних інституційних учасників у посередницьких операціях на ринку корпоративних цінних паперів в Україні може містити в собі суперечності, що потребують додаткових досліджень.

Аналіз досліджень з питань проведення комерційними та інвестиційними банками посередницьких операцій вказує, що більшість авторів під

посередницькими операціями банків на ринку цінних паперів розуміють увесь комплекс брокерських та дилерських операцій, а також операцій з андерайтингу цінних паперів. Так, у вітчизняній економічній літературі для позначення фінансового посередництва на ринку цінних паперів уживаються такі терміни як «торгівля цінними паперами» і «посередницька діяльність з випуску та обігу цінних паперів» [35, 24].

Згідно з українським законодавством до посередницьких операцій банків відносяться наступні види діяльності [12]:

- діяльність з випуску цінних паперів за дорученням, від імені та за рахунок клієнта шляхом організації підписки на цінні папери або їх реалізація іншим способом. У Законі України «Про банки та банківську діяльність» подібні операції визначені як андерайтинг. У самому Законі андерайтинг визначається як купівля на первинному ринку цінних паперів з наступним їх перепродажем інвесторам; укладання договору про гарантування повного або часткового продажу цінних паперів емітента інвесторам, про повний чи частковий їх викуп за фіксованою ціною з наступним перепродажем або про накладання на покупця обов'язку робити все можливе, щоб продати йому якомога більше цінних паперів, не беручи зобов'язання придбати будь-які цінні папери, що не були продані;
- діяльність із цінними паперами, що передбачає купівлю-продаж цінних паперів за свій рахунок з метою перепродажу третім особам. Фактично банки застосовують дилерську схему операцій, але таке визначення дещо умовне, оскільки для банків поняття «власні ресурси» може трактуватись у кількох аспектах: власні ресурси як капітал і власні ресурси як ті ресурси, що на даний момент знаходяться у розпорядженні банку. Дохід дилера формується за рахунок різниці в цінах, за якими він купує та продає цінні папери;
- комісійна діяльність із цінними паперами, яка являє собою купівлю-продаж цінних паперів, що здійснюється банком як торгівцем цінними паперами на підставі договорів-доручень чи комісії за рахунок клієнтів

(брокерська діяльність). У договорі визначаються вид і термін дії замовлення клієнтів, права та обов'язки сторін, умови розрахунків і розмір комісійної винагороди, відповідальність сторін і порядок розгляду спорів;

- діяльність з випуску цінних паперів за дорученням, від імені і за рахунок емітента шляхом організації підписки на цінні папери або їх реалізації іншим способом (андерайтингова діяльність).
- операція андерайтингу як правило доповнюється гарантією емісії, що означає зобов'язання придбати нереалізовану частину випуску цінних паперів за фіксованою ціною, таким чином певною мірою звільняючи емітента від ризику нереалізації емісії. При таких умовах проходить короткострокове поєднання дилерських та емісійно-посередницьких операцій банку. Андерайтинг передбачає два варіанти діяльності банку: в якості покупця, або в якості агента. Діяльність у якості агента урізноманітнюється трьома основними способами:
- прийняття зобов'язання реалізувати якомога більше ЦП з випуску, проте без повної фінансової відповідальності;
- прийняття зобов'язань реалізувати якомога більше ЦП з випуску, проте у межах певного терміну;
- прийняття зобов'язання виступити у ролі резервного каналу реалізації емісії при настанні певних умов (умовна гарантія);
- депозитарна діяльність - це надання послуг щодо зберігання (депонування) цінних паперів незалежно від форми їх випуску, відкриття та ведення рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках (включаючи кліринг та розрахунки за угодами щодо цінних паперів), обслуговування операцій емітента щодо випущених ним цінних паперів.

Зокрема, банки мають право здійснювати прямі інвестиції за рахунок власних коштів і від власного імені лише на підставі письмового дозволу НБУ. Такий дозвіл не потрібен у тому разі, якщо: сума інвестицій становить не більше 5% регулятивного капіталу банку; юридична особа, у діяльність якої

інвестуються кошти, займається виключно наданням фінансових послуг; регулятивний капітал банку повністю відповідає вимогам НБУ.

Висновки. Виходячи із вищезазначеного, можна дійти таких висновків. Банки на ринку цінних паперів можуть виступати як у ролі емітентів, так і у ролі інвесторів, а також надавати посередницькі, консалтингові та інші послуги своїм клієнтам. Емісійна діяльність дає банкам змогу вирішувати питання власної капіталізації, дотримання вимог НБУ та покращувати грошовий обіг у країні. Якщо банки виконують роль інвесторів, то вони залучають на фондовий ринок грошові кошти юридичних та фізичних осіб, що дає змогу спрямовувати необхідні ресурси у пріоритетні галузі економіки та вирішувати низку соціальних питань.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз діяльності банків на ринку цінних паперів в Україні

Можливості та конкурентоспроможність банків на ринку цінних паперів забезпечується універсальністю і розвинутою інфраструктурою цих установ, а найпоширенішою в останні роки була діяльність банків із випуску цінних паперів. Вони можуть емітувати акції, облігації, ощадні сертифікати, похідні цінні папери відповідно до законодавства.

Емісійні операції банків викликають інтерес із наступних причин:

- у них найширше відображається процес концентрації капіталу і становлення відносин власності;
- їх здійснюють більшість комерційних банків;
- наявні форми банківської звітності дають змогу аналізувати дану сферу банківських операцій із цінними паперами, опираючись на офіційні статистичні дані.

Слід звернути увагу на те, що будь-яка діяльність суб'єкта економічної діяльності, яким є і банк, підлягає певній сукупності норм та правил, які висуваються регуляторними органами.

Зазвичай в Україні банки вкладають кошти в корпоративні (акції, облігації тощо) та державні цінні папери. Здійснюючи інвестування на фондовому ринку, банк формує свій портфель цінних паперів, що дає йому змогу отримувати дохід від операцій з ними. Систему державного регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів наведено на рисунку 2.1. Виходячи із вищезазначеного, вважаємо за доцільне провести аналіз рівня присутності банків на ринку цінних паперів. Як свідчать дані, наведені на рисунку 3, портфель цінних паперів банківської системи України щорічно зростає

протягом останніх шести років, Найбільшу частку становлять цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

Реформа "спліт" спрямована підвищити прозорість сектору, створити систему пропорційного регулювання та вибудувати надійний і стійкий банківський ринок, а гравцям ринку забезпечити нові можливості для розвитку.

Проаналізуємо кількість банківських установ, що діяли на фінансовому ринку з 2017- 2022 рр., варто зазначити про значне скорочення банківських установ, а враховуючи воєнний стан в країні банківський сектор зазнає постійних стресів. Так, на кінець 2017 р. кількість банків складала 93, на кінець 2018 р. – 82 банки, на кінець 2019 року – 72 банки, на кінець 2020 – 75 та на кінець 2021 р. – 73 банк, на 01.11.2022 – 67 банки, як бачимо, починаючи з 2017 року кількість банків зменшилась на 29 (таблиця 2.1.)[42]

Таблиця 2.1.

Динаміка зміни кількості діючих банків в Україні за 2017-2022 роки

Показники	2017	2018	2019	2020	2021	Жовтень 2022 року
Кількість банків, включених до Державного реєстру банків (на кінець періоду)	93	82	77	75	73	67
у тому числі зареєстровано протягом періоду	–	–	–	–	–	–
Кількість банків, які мають банківську ліцензію (на кінець періоду)	93	82	77	75	73	67
з них банки за участю іноземного капіталу	38	39	37	35	33	33
у тому числі зі 100% іноземним капіталом	17	18	23	23	23	23
Кількість банків, які мають ліцензію санаційного банку (на кінець періоду)	1	1	1	–	–	–
Кількість банків, що подають звітність Національному банку України (на кінець періоду)	93	82	77	75	73	67

Джерело: [42]

На кінець 2020 року вітчизняні банки поступово вийшли з кризи, та очистився банківський сектор від банків не здатних виконувати свої вимоги

поставлені Регулятором та зобов'язання, але початок 2022 року та війна спричинена вторгненням російської федерації приготували не очікувані шоки для банківської системи. В таблиці 2.1. проілюстровано показники діяльності вітчизняних банків, що включені до державного реєстру та мають право на емісійну діяльність. Зауважимо, що у банківському секторі досить висока конкуренція, та враховуючи воєнний стан в країні та ситуацію в державі у зв'язку з військовими діями стійкішими до впливу банківських та політичних ризиків є банки з іноземним капіталом та державні банки.

Діяльність банківських установ щодо емісії цінних паперів класифікується в залежності від видів цінних паперів, що випускаються в обіг. А тому, варто зазначити, що розвиток емісійної діяльності банків характеризується й випуском нетрадиційних цінних паперів. Зазвичай, вони емітуються аби підтримувати рівень капіталу банку та для захисту від різного роду ризиків, що пов'язані із операційною діяльністю банківських установ, а також для банківського хеджування. Таку важливу роль відіграють похідні цінні папери. Зокрема, концепція хеджування, в більшості випадках, зосереджена на таких похідних інструментах фондового ринку, як: валютні та процентні ф'ючерси, варранти та валютні опціони. Такі способи дозволяють банкам стабілізувати рівень капіталу. Оскільки банківський сектор зосереджений на отримання високого прибутку, банки в свою чергу можуть надавати фінансові послуги за допомогою використання похідних цінних паперів у спекулятивних цілях.

Отже, емісійна функція банківських установ є дуже важливою для фінансового ринку, оскільки через випуск цінних паперів банки привертають увагу більшості інвесторів, але для цього потрібно добре зарекомендувати себе інвесторам та створювати оптимальні умови для акумулювання фінансових ресурсів. Тому важливим аспектом в аналізі є дослідження тенденцій випуску банками таких цінних паперів, як акції та облігації.

Відтак, зазначимо, що випуск облігацій не розглядається банками, як основне джерело залучення фінансових ресурсів. Позитивним можна вважати

факт загального збільшення обсягів зареєстрованих НКЦПФР облігаційних випусків, а це свідчить про зростання інтересу до цього фінансового інструменту та можливості залучення додаткових коштів шляхом випуску облігацій.

Окрім того, банки випускають і інші цінні папери, серед яких сертифікати ФОН та іпотечні облігації. Але активність вітчизняних банків в цьому напрямку досить низька і лише 3 банки залучали кошти за рахунок сертифікатів ФОН. Щодо емісії іпотечних облігацій, то тільки 2 вітчизняних банки за весь час їх випускали, зокрема це стосується Укргазбанку та Банку Хрещатик [30].

Для наочності наведемо статистичні дані щодо операцій банків з цінними паперами (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

**Динаміка обсягів операцій банків України з цінними паперами
за період 01.01.2020 – 01.01.2022**

Показник	Станом на			Темп приросту, %	
	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	2020	2021
Портфель цінних паперів банків України, тис грн	538943000	791345000	829887000	46,83	4,87
у т. ч. ОВДП, тис грн	334283085	518604192	546066611	55,14	5,30
у т.ч. що рефінансуються НБУ, тис грн	518672660	750579402	817084259	44,71	8,86
Сукупні активи банків, тис грн	1981594495	2205914934	2358324443	11,32	6,91
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків України, %	27,20	35,87	35,19	31,90	-1,91
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків, %	62,03	65,53	65,80	5,66	0,41
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	16,87	23,51	23,15	39,36	-1,51
Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банків, %	96,24	94,85	98,46	-1,44	3,80

Джерело: [29]

Показники зазначені в таблиці 2.2 свідчать про те, що банки є активними учасниками ринку цінних паперів, які щороку нарощують свій портфель.

Зокрема, станом на початок 2022 року коефіцієнт інвестиційної активності банків становив 35,19%. Суттєвою є частка ОВДП у портфелі цінних паперів банків, яка станом на 01.01.2020 становить 62,03% та характеризується висхідною динамікою в наступні періоди. Варто зауважити, що дана ситуація є дещо загрозливою, адже, як згадувалося вище, інвестуючи в ОВДП, банки втрачають прибуток та кредитують економіку. Водночас високий рівень питомої ваги інвестицій банків у цінні папери, що рефінансуються Нацбанком, свідчить про якісний склад інвестиційного портфеля банків. Задля того, щоб зрозуміти, які банки відіграють провідну роль в процесі інвестування в державні боргові цінні папери, проведемо структурний аналіз обсягів інвестицій в ОВДП у розрізі груп банків (табл. 2.3).

Таблиця 2.3.

**Динаміка обсягу коштів, інвестованих в ОВДП у розрізі груп банків
за період 01.01.2019 – 01.01.2022**

Група банків	01.01.2019		01.01.2020		01.01.2021		01.01.2022	
	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%	тис грн	%
Банки з державною часткою	338775183	90	285381007	85	402388727	78	369397972	68
Банки іноземних банківських груп	18282680	5	31446457	9	56652126	11	71291058	13
Банки з приватним капіталом	19756832	5	17455622	5	59563338	11	105377581	19
Усього по платоспроможних банках	376814695	100	334283085	100	518604192	100	546066611	100

Джерело: [29]

Як бачимо з таблиці 2.3., найбільш активно інвестують у державні боргові цінні папери банки з державною часткою. По-перше, значні обсяги державних облігацій в портфелі державних банків насамперед зумовлені наслідками їх докапіталізації після кризи 2014–2016 років. По-друге, держбанкам притаманні найбільш консервативні стандарти ризик-менеджменту, відповідно вони

вкладають більше коштів у малоризикові інструменти, до яких власне і належать ОВДП[29].

Поряд з цим, банки з державною часткою менш схильні кредитувати бізнес і населення, аніж приватні та іноземні. У 2020 році державні банки фактично функціонували як агенти з розміщення державного боргу, що не є їх основною функцією. Особливо відчутним був приріст обсягу ОВДП у власності АБ «Укргазбанк», який наростив свій портфель на 109% [29]. Натомість можливості приватних та іноземних банків вкладати вільні кошти в ОВДП зазвичай обмежені внутрішніми політиками ризик-менеджменту. Це стосується насамперед іноземних банків, які мають обмеження від материнських структур за обсягом вкладень у цінні папери держав без інвестиційного рейтингу [12].

Дані таблиці 2.2 свідчать про те, що банки є активними учасниками ринку цінних паперів, які щороку нарощують свій портфель. Зокрема, станом на початок 2022 року коефіцієнт інвестиційної активності банків становив 35,19%. Суттєвою є частка ОВДП у портфелі цінних паперів банків, яка станом на 01.01.2020 становить 62,03% та характеризується висхідною динамікою в наступні періоди. Варто зауважити, що дана ситуація є дещо загрозливою, адже, як згадувалося вище, інвестуючи в ОВДП, банки втрачають прибуток та кредитують економіку. Водночас високий рівень питомої ваги інвестицій банків у цінні папери, що рефінансуються Нацбанком, свідчить про якісний склад інвестиційного портфеля банків.

Слід наголосити, що воєнний стан вніс певні корективи у функціонування вітчизняного ринку державних боргових цінних паперів. Мова йде, зокрема, про введення в обіг військових облігацій, які на сьогодні є найбільш патріотичним фінансовим інструментом. Варто розуміти, що військові облігації – це фактично ті ж самі облігації внутрішньої державної позики, обіг яких здійснювався доведення воєнного стану. Однак, внаслідок тимчасової заборони на обіг будь-яких цінних паперів на внутрішньому ринку Міністерством фінансів було ініційовано випуск нового виду облігацій, завдання яких полягає у фінансуванні оборонних та соціальних потреб. На цій

основі відбулося розмежування ОВДП та військових облігацій на законодавчому рівні з метою уможливлення їх обігу на ринку [29]. 1 березня 2022 року відбувся перший аукціон з розміщення військових облігацій. Зараз аукціони з продажу військових облігацій відбуваються щовівторка. Участь в них беруть саме банки – первинні дилери. За даними НБУ, за час війни росії проти України уряду вдалося залучити від розміщення облігацій на аукціонах 107045,4 млн грн, 1399,2 млн дол. США та 468,4 млн євро [13].

Важливо, що на період воєнного стану Нацбанком було прийнято рішення щодо спрощення процедури контролю за джерелами походження коштів, які спрямовуються на придбання військових облігацій. У відношенні до покупців військових облігацій регулятором було запроваджено спрощений порядок ідентифікації та верифікації [29]. Головна ціль даного заходу – зробити ці цінні папери доступними для якомога ширшого кола інвесторів. Проте слід констатувати, що ризики проникнення коштів тіньового чи кримінального походження у фінансову систему при цьому зростають.

2.2. Інвестиційна діяльність банківських установ на ринку цінних паперів

Особливу увагу необхідно приділити аналізу інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів, оскільки вони активно формують портфелі цінних паперів та отримують відповідний рівень доходу.

Участь банків у інвестиційному процесі характерна як позитивними, так і негативними аспектами. До позитивних варто віднести наступні:

- допуск банків на фондовий ринок сприятиме конкуренції між його учасниками, що означає зменшення витрат емітентів та інвесторів;
- вкладення банком коштів у цінні папери диверсифікує його активи, що підвищує стабільність банку, а отже, і надійність збереження коштів вкладників;

– взаємопроникнення банківського та промислового капіталів поліпшує потік інформації, посилює конкурентоспроможність банків та виробничого.

сектору. Володіючи акціями підприємства, банки отримують доступ до депозитів, а також впливають на підприємство у поверненості кредитів.

Проте є низка негативних аспектів щодо участі комерційних банків в інвестиційному бізнесі:

– операції з цінними паперами – ризикованіший вид діяльності, ніж традиційні види банківської діяльності (депозитна, кредитна, розрахунково-касова);

– збитки банків від зміни курсової вартості цінних паперів або невдалого їх розміщення при емісії цінних паперів можуть зашкодити інтересам банків, дестабілізувати банківську систему;

– поєднання банківського та інвестиційного бізнесу спроможне спричинити конфлікт інтересів між структурними підрозділами банку;

– надто близькі відносини банку та підприємства внаслідок володіння банком пакетом акцій можуть спричинити ситуацію, коли в разі погіршення фінансового становища підприємства банк продовжуватиме його кредитування, щоб запобігти збиткам від зниження курсової вартості акцій [45].

Дані в таблиці 2.4. вказують на те, що банки є активними учасниками ринку, оскільки коефіцієнт активності інвестиційної діяльності зростає з темпом приросту 44,18 % у 2020 році порівняно з 2018 роком і досягає 35,57 %. Варто зазначити, що Коефіцієнт інвестиційної активності складає +44,18%.

Суттєве зниження частки ОВДП у портфелі цінних паперів банків є позитивним явищем, оскільки інвестуючи в ОВДП банки втрачають прибуток та кредитують економіку, тому питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків складає -16,77%.

Варто відзначити, що темп приросту портфеля цінних паперів банків України в 2020 році показує позитивну тенденцію розвитку інвестиційних операцій банків з цінними паперами +64,74%.

Фундаментом обмежень участі банків на ринку як інвесторів стали:

- нормативи інвестування, що обмежують вкладення банків у цінні папери певним відсотком від капіталу банків;
- методика розрахунку регулятивного капіталу – основного показника, що регламентує майже всі інші нормативи .

Таблиця 2.4

**Аналіз сучасного стану розвитку операцій банків з цінними паперами
за 2018-2020 роки**

Показник	Станом на			Темп приросту, %
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	2020/2018
Портфель цінних паперів банків України	477 284 568	535 114 877	786 276 138	64,74%
у т. ч. ОВДП	378 344 026	334 283 085	518 778 929	37,11%
У т.ч. що рефінансуються НБУ	469 943 183	518 672 660	750 579 402	59,72%
Сукупні активи банків	1 934 709 572	1 982 628 373	2 210 647 482	14,26%
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків України	24,67%	26,99 %	35,57%	44,18%
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банків,	79,27 %	62,47 %	65,98%	-16,77%
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків,	19,56 %	16,86 %	23,48%	20,04%
Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банків,	98,46 %	96,93 %	95,46%	-3,04%

Джерело: [39; 42]

Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» [33] банки можуть здійснювати інвестиції лише за умови письмового дозволу НБУ.

Без такого дозволу здійснення інвестицій можливе лише за умови, якщо:

- інвестиція в будь-яку юридичну особу становить не більше 5% регулятивного капіталу банку;

– юридична особа, в яку здійснюють інвестицію, веде діяльність тільки з надання фінансових послуг;

– регулятивний капітал банку сповна відповідає вимогам для інвестицій, встановленим нормативно-правовими актами НБУ.

Банкові заборонено інвестувати кошти в підприємство, установу, статутом яких не передбачена повна відповідальність його власника[25].

Також банки, виконуючи свою інфраструктурну функцію, відтворюють процес інвестування частини пенсійних коштів недержавних пенсійних фондів (НПФ) у цінні папери, розміщуючи їх. А інколи банківські установи виступають в ролі засновників, що більш відповідає західній моделі банків. Таким чином банкам, що мають у своєму розпорядженні НПФ, простіше співпрацювати із західними інвесторами, серед яких чимало іноземних пенсійних фондів. До прикладу можна взяти Корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку України, вартість активів якого становить 1605,77 млн. грн. станом на 2020 рік. Також до цього списку відносяться НТ «Недержавний корпоративний пенсійний фонд ВАТ «Укресімбанк» та Відкритий пенсійний фонд «ПРИВАТФОНД», загальна вартість активів яких становить 554,68 млн. грн.

В більшості розвинених країн, банки є лідерами в інвестиційній сфері. Зокрема, вони роблять ефективні вкладення в інструменти фондового ринку. Також, банківські установи можуть придбавати пайові та боргові цінні папери й розміщувати їх в своїх інвестиційних портфелях.

Інвестиційні банківські портфелі розрізняють двох типів:

- активний – той, що зорієнтований на отримання основного доходу внаслідок операцій із цінними паперами на активному ринку;
- пасивний – той, що зорієнтований на отримання доходу у формі процентів і дивідендів.

Банки створюють такі портфелі аби отримати прибуток та задовольнити свої фінансові потреби, або контролювати потенційний об'єкт інвестування. Таким чином, банки намагаються збільшувати інвестиційний потенціал й мати

більший вплив на фінансовий ринок. Але ця діяльність має місце лише за умови наявності добре розвиненої та дієвої інфраструктури та відповідного оптимального середовища.

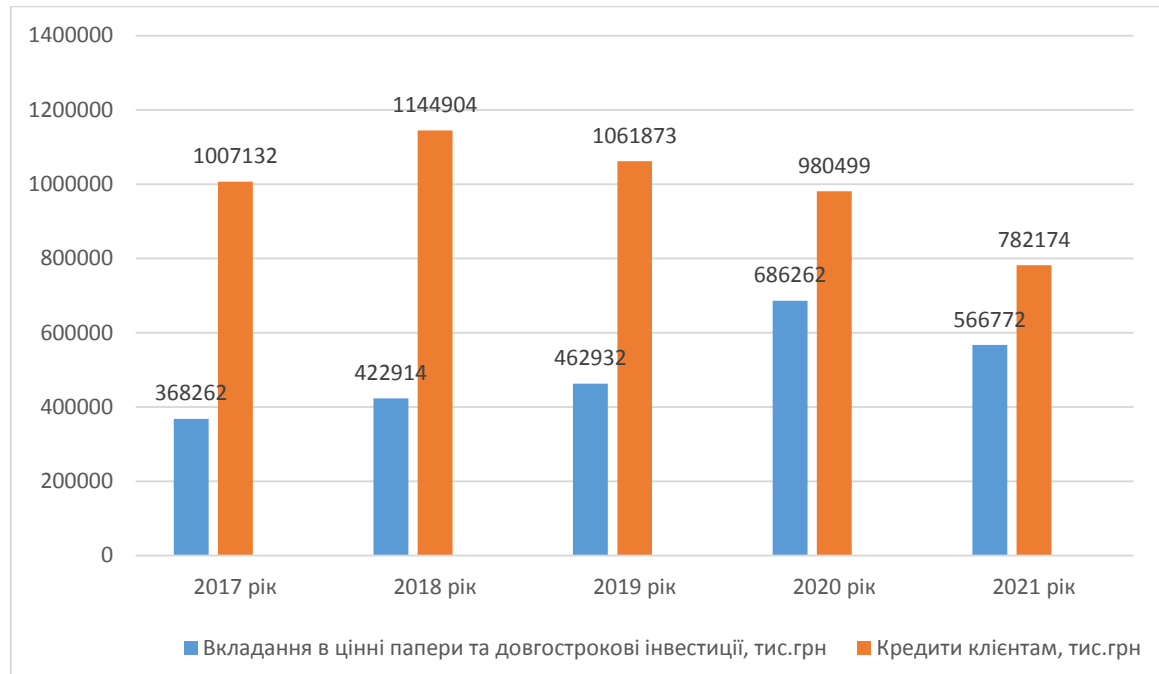

Рис. 2.1. Структура кредитно-інвестиційного портфелю та активів банків в Україні 2017 – 2021 рр.

Джерело: побудовано на основі [47]

Аналізуючи структуру кредитно-інвестиційного портфелю українських банків, відмічаємо, що за останні 5 років частка вкладень в цінні папери та довгострокові інвестиції в загальній структурі портфелю зросла з 18,3% до 42,9%, що обумовлено зростанням дохідності ОВДП України. Також це свідчить про активізацію інвестиційної діяльності банків з метою диверсифікації фінансових ризиків, які можуть негативно вплинути на вкладення. Якщо говорити про кредити, надані клієнтам, то слід зазначити, що спостерігається негативна тенденція, оскільки значний вплив на цю ситуацію мала нестабільна ситуація в країні й брак якісних позичальників. До того ж, існують певні чинники, які стримують розвиток кредитної діяльності, а саме ризик неповернення кредитів, наявність у банків більш дохідних і менш

ризикових напрямлень розміщення ресурсів та низька довіра вкладників до банківського сектору. Однак, варто зазначити, що тенденція інвестування в цінні папери постійно зростає, на відміну від кредитування. Перш за все, це говорить про те, що банківські установи надають перевагу більш перспективному та надійному напрямку отримання прибутку. Як бачимо на рисунку, досить стрімко зросли банківські активи в 2020 році й такий позитивний результат пояснюється зростанням міжнародних резервів в доларовому еквіваленті, а також їхньої переоцінки у гривневому еквіваленті у зв'язку зі зміною курсу гривні до іноземних валют за цей період.

У межах реалізації функції оверсайту інфраструктур фондового ринку у 2020 році НБУ було здійснено підписання Меморандуму з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України про взаєморозуміння щодо співробітництва з оверсайта і нагляду за інфраструктурами ринків капіталу в Україні. Цим документом створена основа для здійснення Національним банком оверсайту ключових інфраструктур фондового ринку (систем розрахунків у цінних паперах, Центрального депозитарію цінних паперів, центральних контрагентів і торгових репозиторіїв) і подальшого проведення їх оцінювання на відповідність міжнародним стандартам. За результатами оцінювання ми розроблятимемо рекомендації, зокрема, щодо управління ризиками в інфраструктурах фондового ринку.

Крім того, фінансові регулятори спільно працюватимуть над змінами до законодавства з метою закріплення відповідних повноважень Національного банку проведено комплексне оцінювання центрального контрагента – ПАТ “Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках” – на виконання Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року та з урахуванням рекомендацій експертів Міжнародного валютного фонду. Розрахунковий центр – єдиний в Україні центральний контрагент, який є системно значущою інфраструктурою фінансового ринку України та відповідно до міжнародних стандартів відіграє важливу роль у збереженні фінансової стабільності країни. Оцінювання здійснювала робоча група, до складу якої

увійшли також представники НКЦПФР як органу, відповідального за регулювання та нагляд за професійною діяльністю Розрахункового центру на фондовому ринку. За результатами оцінювання ми напрацювали виробив рекомендації щодо вдосконалення діяльності Розрахункового центру з метою наближення до міжнародних стандартів; комплексне оцінювання депозитарію Національного банку на відповідність міжнародним стандартам оверсайту, яке розпочалося наприкінці 2020 року на виконання Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Депозитарій Національного банку відіграє важливу роль на фондовому ринку України, зокрема на ринку державних цінних паперів. Здійснення депозитарієм Національного банку повноважень у сфері депозитарного обліку – одна з основних функцій центрального банку, встановлених Законом України “Про Національний банк України”. Оцінювання депозитарію Національного банку завершилося у 2021 році.

Поновлення обігу державних цінних паперів як основного інструмента інвестування учасниками ринків капіталу надасть додатковий ресурс для відбудови економіки. Відновлення операцій з цими цінними паперами також дасть змогу фінансовим установам визначити їх ринкову вартість.

У 2021 році набрали чинності основні положення Закону України № 738-ІХ “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів” (далі – Закон), спрямовані на гармонізацію українського законодавства з правовими нормами ЄС у сфері фінансових послуг та покликані підвищити надійність функціонування інфраструктурних елементів вітчизняних ринків капіталу.

На виконання вимог Закону Національний банк привів у відповідність діючі та прийняв нові нормативно-правові акти. Так, упродовж 2021 року Національний банк урегулював порядок проведення грошових розрахунків за правочинами щодо цінних паперів за принципом “поставка цінних паперів проти оплати” з використанням технологій Системи електронних платежів Національного банку України (далі – СЕП). Це дало змогу учасникам ринків капіталу проводити розрахунки “у грошах центрального банку”, тобто з

використанням рахунків сторін правочину щодо цінних паперів, відкритих безпосередньо в Національному банку. Такі нормативно-правові напрацювання дають змогу впровадити найкращий світовий досвід у сфері розрахунків за цінними паперами, а також підвищити надійність розрахунків та довіру інвесторів до українських ринків капіталу, розширив технологічну взаємодію з ключовими елементами інфраструктури ринків капіталу. На виконання вимог Закону Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках (далі – Розрахунковий центр) припинив банківську діяльність та трансформувався в небанківську фінансову установу.

З 01 липня 2021 року в Національному банку почали функціонувати грошові рахунки Розрахункового центру та Центрального депозитарію цінних паперів (далі – Центральний депозитарій). Також Національний банк розширив інформаційний обмін із Центральним депозитарієм у частині надання інформації про реєстрацію випуску депозитних сертифікатів банку.

Крім того, на виконання вимог Закону протягом 2021 року Національний банк проводив підготовчу роботу та 31 грудня 2021 року успішно передав на депозитарне обслуговування до Центрального депозитарію всі випуски облігацій місцевих позик, які обслуговувалися Національним банком. Упродовж 2021 року Національний банк співпрацював з Міжнародним центральним депозитарієм цінних паперів Clearstream Banking Luxembourg, зокрема за такими напрямками:

- розширення спектра послуг щодо механізмів розрахунків за транскордонними операціями;
- збільшення переліку фінансових інструментів, доступних іноземним інвесторам через установлений між депозитаріями лінк;
- оптимізація грошових переказів у національній валюті іноземними інвесторами із залученням кореспондентських рахунків банків-нерезидентів.

Крім того, Розрахунковий центр 21 січня 2021 року запустив сервіс “репо з контролем ризиків” з метою розвитку інфраструктури ринків капіталу. Це

дало змогу учасникам фондового ринку укласти угоди репо з державними цінними паперами, використовуючи послуги центрального контрагента для зменшення ризиків. Нова послуга виявилася достатньо затребуваною серед професійних учасників ринків капіталу, адже в таких операціях Розрахунковий центр виконує функцію центрального контрагента та застосовує ефективну систему управління ризиками. За рік після надання нової можливості учасникам ринку розмір відкритої позиції на ринку “РЕПО з контролем ризику” перевищив 1 млрд грн. Відповідний продукт розроблявся у співпраці з Національним банком та за активної підтримки учасників ринку. Національний банк є акціонером Розрахункового центру (у володінні Національного банку понад 80% акцій).

Водночас, незважаючи на відсутність обмежень щодо операцій з державними цінними паперами, Національний банк відтермінував застосування тарифів на депозитарні послуги до 22 грудня 2022 року. Цей крок дасть змогу учасникам ринків капіталу поступово адаптувати свої бізнес-процеси до нових умов на фінансових ринках.

Як і раніше, депозитарій Національного банку закликає своїх клієнтів мінімізувати та за можливості скасувати тарифи на депозитарні послуги для своїх клієнтів на період відсутності тарифів депозитарію НБУ з метою залучення додаткових інвестицій на підтримку фінансового фронту країни.

Національний банк України відкликав банківську ліцензію у ПАТ "Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках" (далі – ПАТ "Розрахунковий центр")[29].

Відповідне рішення №390-рш Правління Національного банку ухвалило 10 серпня 2021 року.

Нагадаємо, що 03 лютого 2021 року акціонери ПАТ "Розрахунковий центр" ухвалили рішення про припинення цим банком здійснення банківської діяльності без припинення юридичної особи, а 30 червня 2021 року ПАТ "Розрахунковий центр" завершив здійснення банківської діяльності[29].

ПАТ "Розрахунковий центр" має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на здійснення клірингової діяльності і продовжить здійснювати відповідну професійну діяльність на ринках капіталу. Водночас грошові розрахунки, пов'язані з кліринговою діяльністю, надалі забезпечуватимуться з використанням рахунку в Національному банку України, що передбачено законом та найкращими міжнародними практиками.

ПАТ "Розрахунковий центр" – восьмий банк, який припинив здійснення банківської діяльності за власною ініціативою без припинення юридичної особи. Раніше Національний банк України вже відкликав ліцензії у ПАТ "ВЕРНУМ БАНК", АТ "БМ Банк", ПАТ "ДіВі Банк", ПАТ "КБ "Фінансовий партнер", ПАТ "Апекс-Банк", ПАТ "Промислово-фінансовий банк" та ПАТ "Кредит Оптима Банк"[29].

Чистий комісійний дохід скоротився за січень – вересень 2022 року на 16% р/р порівняно зі зростанням на 28% р/р у відповідному періоді минулого року. Попит на банківські послуги поступово відновлюється після шоку на початку повномасштабної військової агресії, але все ще залишається низьким порівняно з минулорічним. Це обмежує комісійні доходи банків.

Станом на 1 жовтня 2022 року з 67 платоспроможних банків 44 установи були прибутковими та отримали чистий прибуток у розмірі 25,6 млрд грн, 23 – збитковими, зі збитком 18,2 млрд грн[1].

У вересні 2022 року підписано проміжну скорочену консолідовану фінансову звітність Національного банку України за перше півріччя 2022 року.

Так, за підсумками першого півріччя 2022 року обсяг активів Національного банку збільшився на 3%, якщо порівнювати з

консолідованими даними станом на 31 грудня 2021 року, та становив майже 1 417 млрд грн.

Водночас опір повномасштабній збройній агресії росії проти України значно вплинув на структуру балансу Національного банку. Зокрема, внаслідок купівлі Національним банком військових ОВДП частка цінних паперів України в портфелі НБУ збільшилася з 23,5% (на початок року) до 39%. Натомість у зв'язку зі зниженням обсягів золотовалютних резервів частка активів, що їх формують, зменшилася з майже 63% (на початок року) до 48% (зокрема через зменшення частки цінних паперів нерезидентів).

Станом на кінець першого півріччя 2022 року кредитний портфель Національного банку зменшився на 9,7%, незважаючи на його тимчасове значне збільшення на початку війни – внаслідок вжиття Національним банком невідкладних заходів щодо максимального спрощення доступу банків до інструментів рефінансування, які дали змогу забезпечити належний рівень ліквідності банків, а також зберегти контроль за ситуацією та безперебійну роботу банківського сектору в цілому. Половину загального портфеля кредитів становить заборгованість за довгостроковими кредитами, за якими відбулося зменшення обсягу заборгованості більше ніж на чверть[1].

У частині зобов'язань Національного банку за перші шість місяців 2022 року значно зросли залишки коштів банків (на 40%), зокрема за рахунок зменшення обсягів депозитних сертифікатів (на 11%). Натомість обсяги зобов'язань перед Міжнародним валютним фондом зменшилися на 8,3%, що насамперед зумовлено плановим погашенням частини заборгованості перед Фондом у першому півріччі 2022 року[1].

Сума консолідованого прибутку Національного банку за перше півріччя цього року становила 69,7 млрд грн. Основну частину цього

результату діяльності Національного банку становлять процентні доходи – понад 41 млрд грн, що в 1,7 раза більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Це пов'язано як зі збільшенням обсягів процентних активів, так і зі зростанням процентних ставок. На загальний результат також значно вплинули результати переоцінки фінансових інструментів – на суму понад 42 млрд грн[28].

Розглядаючи діяльність банків на ринку цінних паперів в аспекті їх ролі як професійних учасників ринку, варто відмітити, що важливою складовою діяльності будь-якої фінансової установи на ринку цінних паперів є ефективна інвестиційна діяльність банківської установи. Отже, для підвищення ефективності банківської інвестиційної діяльності портфель цінних паперів має бути більш диверсифікованим.

Банкові заборонено інвестувати кошти в підприємство, установу, статутом яких не передбачена повна відповідальність його власника.

Серед зазначених банків найбільший обсяг облігацій внутрішньої державної позики придбав державний ПриватБанк. Потрібно відмітити, що завдяки інституту первинних дилерів виграють всі учасники фінансового ринку, оскільки держава залучає нові фінансові ресурси, банки в свою чергу отримують дохід, а фізичні та юридичні особи отримують альтернативу звичайним депозитам й диверсифікують свої вкладені грошові кошти, оскільки ОВДП є надійними та найменш ризиковим фінансовим інструментом.

Фізична особа не може самостійно придбати ОВДП. Для купівлі необхідно звернутися до посередників.

Процес отримання ОВДП через банк наступний:

- клієнт (інвестор) відкриває в банку рахунок у цінних паперах;
- підписує із банком договір на брокерське обслуговування;
- здійснюється підбір, придбання і зарахування ОВДП на рахунок;
- на вимогу інвестора банк-брокер може продати ОВДП на вторинному ринку. Отримані кошти надходять на рахунок клієнта.

Потрібно зауважити, що банки встановлюють ліміти на мінімальну суму угоди, що може становити 100 тис. грн або 1 млн грн[25].

Таблиця 2.5.

Порівняння конкурентів (банки)

Банк	Комісія від укладеної угоди	Відкриття рахунку в НБУ, грн	Зарахування або списання коштів	Зберігання
Ошадбанк	0.05 % від угоди, мін. 2 тис. грн	300	100 грн за операцію	0.003 % від номінальної вартості ОВДП, мін. 200 грн на місяць
Укргазбанк	0.05 % від суми, мін. 1 тис. грн	300	450 грн за операцію	100 грн на місяць
Укрексімбанк	0.05 % від угоди, мін. 2 тис. грн	безплатно	0 грн – ОВДП Мінфіну; 500 грн за операцію – на позабіржовому ринку; 150 грн за операцію – на біржовому ринку	0.002 % від суми в місяць, мін. 200 грн
ПриватБанк	до 5 млн грн – 0.2 % від суми, мін. 2 тис. грн; від 5 млн грн – 0.1 % від суми, макс. 50 тис. грн	500 або 300 грн (у разі відкриття рахунку в електронному вигляді)	Зарахування. ОВДП Мінфіну: 300 грн за операцію більше 500 тис. грн. ОВДП з портфеля банку: 200 грн за операцію до 1 млн грн; 300 грн – понад 1 млн грн; Списання – безплатно	100 грн у місяць (номінальна вартість від 1 до 10 млн грн); 200 грн у місяць (від 10 до 50 млн грн); 0.00034 % від номінальної вартості + 200 грн в місяць (від 50 млн грн)

Джерело: [31]

В табл. 2.5. для розрахунку використовувались тарифи для ОВДП на суму 2 млн грн із подальшим продажем через 12 місяців.

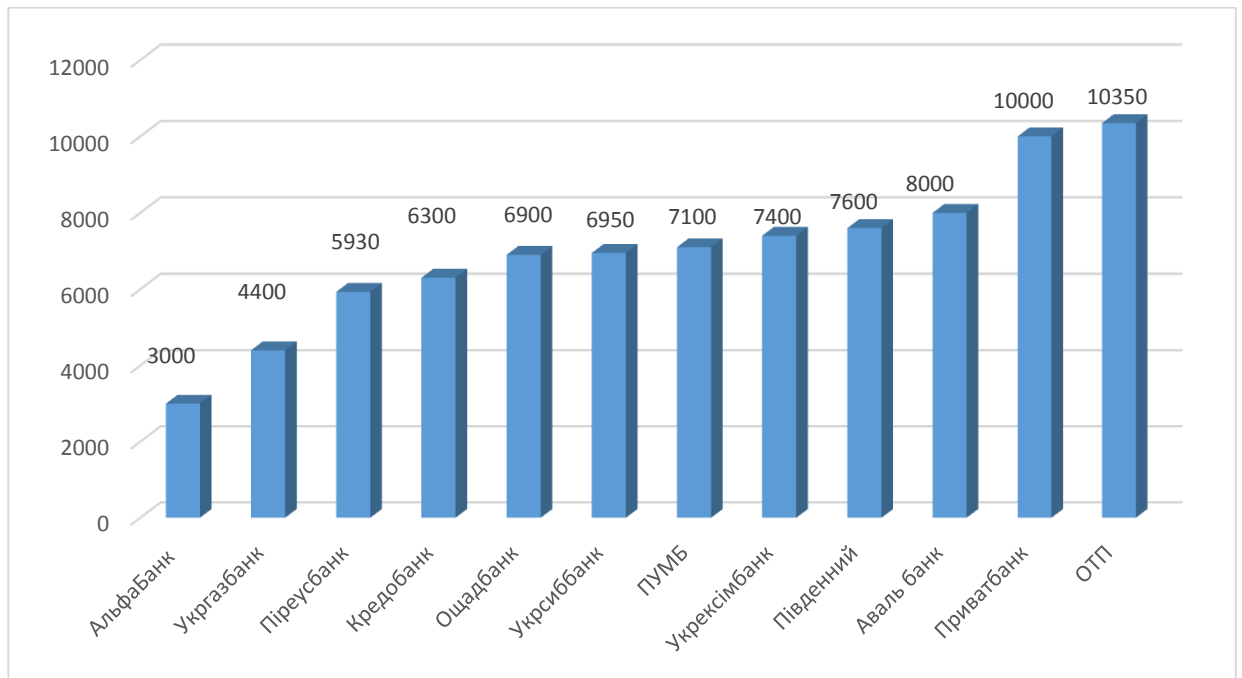

Рис.2.2. Сума комісій за операції з ОВДП на 22.01.2022 року

Джерело: [31]

Найбільш вигідно здійснювати купівлю ОВДП в Альфа-банку шляхом безплатного зберігання коштів. Укргазбанк знаходиться на другому місці за рахунок невеликої брокерської комісії.

Піреус банк і Кредобанк, у порівнянні з конкурентами, пропонують низьку комісію за зберігання коштів.

Суми комісій середнього рівня мають Ощадбанк, Укрсиббанк, ПУМБ і Укрексімбанк. Південний поступається Укрексімбанку за рахунок вищої комісії за зберігання і відкриття рахунку.

Далі знаходиться Райффайзен банк Аваль, що має вищу, ніж у конкурентів, брокерську комісію та комісію за зберігання, а також високу вартість відкриття рахунку.

ПриватБанк має значну ставку за брокерські послуги. У ПриватБанку діє регресивна ставка, зі зростанням вартості укладеного договору – знижується ставка за ним.

ОТП банк займає останнє місце. Висока загальна вартість послуги спричинена розміром комісії за зберігання облігацій, високою платою за відкриття рахунку та значною брокерською комісією.

Сучасні банки, як правило, пропонують своїм клієнтам індивідуальний підбір схем брокерського обслуговування (програма «VIP»). Банки-брокери у процесі взаємодії з клієнтами пропонують також послуги Інтернет-трейдингу, що є зручним для клієнтів, котрі активно працюють на ринку.

Серед посередницьких банківських послуг на ринку цінних паперів в Україні андеррайтинг почав стрімко розвиватись і набувати дедалі більшої популярності. Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» андеррайтинг – це купівля на первинному ринку цінних паперів із наступним їх перепродажем інвесторам; укладання договору про гарантування повного або часткового продажу цінних паперів емітента інвесторам, про повний або частковий їх викуп за фіксованою ціною з наступним перепродажем або про накладання на покупця обов'язку робити все можливе, щоб продати якомога більше цінних паперів, не беручи зобов'язання придбати будь-які цінні папери, котрі не були продані [33]. Загалом, андеррайтинг можна визначити як купівлю на первинному ринку цінних паперів із наступним їх перепродажем інвесторам.

Висновки. Таким чином, важливу роль відіграє й інвестиційна діяльність банків на фондовому ринку, що передбачає вкладення власних та залучених фінансових ресурсів у фондові активи шляхом придбання відповідних цінних паперів на ринку від свого імені. Варто зазначити, що діяльність банків характеризується значним обсягом та кількістю операцій на фондовому ринку, особливо тих, що стосуються емісійних процесів та таких видів посередництва як андеррайтинг, брокерська та дилерська діяльність, які проявляються через участь в операціях в депозитарних установах та НПФ. Таким чином, під час проведення аналізу операцій банківських установ, на ринку цінних паперів спостерігається очевидність і неминучість процесу поглиблення значущості банків у становленні автентично досконалого вітчизняного фондового ринку.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

В більшості розвинених країн, банки є лідерами в інвестиційній сфері. Зокрема, вони роблять ефективні вкладення в інструменти фондового ринку. Також, банківські установи можуть придбавати пайові та боргові цінні папери й розміщувати їх в своїх інвестиційних портфелях.

Інвестиційні банківські портфелі розрізняють двох типів:

- активний – той, що зорієнтований на отримання основного доходу внаслідок операцій із цінними паперами на активному ринку;
- пасивний – той, що зорієнтований на отримання доходу у формі процентів і дивідендів.

Банки створюють такі портфелі аби отримати прибуток та задовольнити свої фінансові потреби, або контролювати потенційний об'єкт інвестування. Таким чином, банки намагаються збільшувати інвестиційний потенціал й мати більший вплив на фінансовий ринок. Але ця діяльність має місце лише за умови наявності добре розвиненої та дієвої інфраструктури та відповідного оптимального середовища.

Також, варто звернути увагу на те, що банківські установи досить часто поєднують професійну діяльність на фондовому ринку із діяльністю з наданням фінансових послуг. Тобто, їм навіть не потрібно користуватися послугами брокерів та інших посередників. Вони можуть придбавати цінні папери на свій власний розсуд та за власні кошти. Таким чином, банк виступає в ролі інвестора, коли купує цінні папери. А сама процедура включає в себе три етапи: розміщення банком заявки на купівлю цінних паперів, укладання між банком і продавцем цивільно-правового договору на придбання цінних паперів та виконання угоди шляхом зарахування коштів на рахунок продавця та отримання банком придбаних фінансових інструментів.

Аналіз діяльності банків на ринку цінних паперів показав значні недоліки, проте інвестиційний напрям залишається перспективним, хоч потребує вдосконалення. Менеджменту банку приймаючи рішення про інвестування коштів необхідно ретельно дослідити систематичні та специфічні фактори. Ліквідність ринку, валютний курс, систематичний ризик та рівень процентних ставок є систематичними факторами. Перспективи розвитку компанії, ліквідність активів емітента та фінансовий стан відносно до специфічних факторів, адже вони пов'язані з емітентом цінних паперів. [17, с. 39].

Банківські інвестиції, насамперед, забезпечують пом'якшення функцій кредитування, оскільки вони мають кращу ліквідність. Якщо є надлишок коштів, які не можуть бути використані для кредитування, банки можуть швидко інвестувати їх у цінні папери. Крім цього індійські банки отримують значний прибуток від своєї інвестиційної діяльності. Як і будь-який інший тип інвестицій, банківські інвестиції є схильними до інвестиційних ризиків, при цьому характер ризику змінюється залежно від виду інвестицій. Державні цінні папери несуть набагато менший ризик, ніж корпоративні цінні папери та акції. Тому комерційні банки Індії диверсифікують свої інвестиційні портфелі для зменшення ризику.

Банківська інвестиційна діяльність характеризується наявністю різноманітних ризиків, пов'язаних зі зниженням ліквідності банку, його прибутковості та інших, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Одним з основним способів покращення здійснення інвестиційної діяльності банків є управління ризиками, їх мінімізація та можливе усунення. Для успішного здійснення банківського інвестування, зокрема інвестиційної діяльності, необхідно проводити певний ряд заходів, про які буде зазначено нижче. Одними з важливих заходів є планування та контроль інвестиційної діяльності банку.

Варто зазначити, що інколи діяльність банківських установ характеризується відхиленням її планованих показників від фактичних. Тому

зادля уникнення цієї ситуації, за цими відхиленнями ведеться постійний контроль, який передбачає перевірку виконання фактичних результатів діяльності та їх порівняння з плановими показниками. Наступним етапом є проведення аналізу та виявлення причин таких відхилень, розглядаються можливі наслідки та за потребою проводяться заходи з метою усунення наявних відхилень для покращення діяльності банку. Варто зазначити, що такі відхилення можуть виникнути у разі прорахунку в плануванні або під час прийняття управлінських рішень з питань інвестування. Тому для кожного банку, контроль є одним з найважливіших заходів, який допомагає досягненню ефективної інвестиційної діяльності та сприяє виконанню планових показників. Контроль банківської інвестиційної діяльності банківських установ здійснюється на зовнішньому та внутрішньому рівнях. Зовнішній контроль передбачає перевірку контролюючих органів (НБУ, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку) та перевірку зовнішніх незалежних аудиторів [29;30].

Як щодо внутрішнього контролю банку, то він здійснюється з метою перевірки виконання інвестиційних планів. Перевірка здійснення інвестиційної діяльності передбачає її оптимізацію, яка включає в себе контроль за зростанням чи зниженням рівня показників та обраховує відхилення фактичних результатів інвестиційної діяльності від її планових. Отже, заходи з контролю та планування інвестиційної діяльності тісно пов'язані між собою, оскільки планування передбачає контроль за досягненням планових показників та результатів.

Наступними важливими заходами є регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності банку. Загалом здійснення ефективної інвестиційної діяльності певною мірою залежить від своєчасного реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах. В основному відхилення від планових результатів діяльності спричинені ризиками, які виникають в банку. Тому функція регулювання є необхідною з метою ефективного управління інвестиційними ризиками банку. Як вже було зазначено раніше, інвестиційні

ризика поділяються на зовнішні та внутрішні. Контроль за зовнішніми ризиками є неможливим зі сторони банку, тому банку потрібно змінювати власну інвестиційну діяльність. Що стосується внутрішніх ризиків, то банк може здійснювати контроль за їх змінами у внутрішньому середовищі та у разі їх виникнення мінімізувати можливі наслідки.

Заходи, що пов'язані із стимулюванням інвестиційної діяльності банків, сприяють оптимізації процесу її здійснення. Тобто, сукупність заходів із стимулювання, насамперед, спрямовані на зростання інвестиційної активності банку.

На макроекономічному рівні до основних методів стимулювання інвестиційної діяльності банків відносять:

- зниження рівня податкового навантаження банків, зокрема у напрямі довгострокового кредитування;
- зниження податкових ставок для банків, які інвестують в науковий та інноваційний розвиток;
- покращення умов страхування інвестиційних ризиків;
- перегляд та покращення системи іпотечних кредитів.

Ще одним важливим заходом ефективного здійснення інвестиційної діяльності, на який варто звернути увагу, є аналіз ефективності інвестиційних проектів банку. Здійснення такого виду аналізу передбачає визначення показників, які визначають ефективність інвестиційного проекту. Крім цього, аналіз ефективності інвестиційних проектів надає основну необхідну інформацію для прийняття рішень щодо інвестування цих проектів. На нашу думку, для покращення інвестиційної діяльності банків, насамперед, необхідно переглянути структуру інвестиційного портфеля корпоративних цінних паперів. Орієнтація портфеля на цінні папери базових галузей та галузей промисловості, які мають високий результат ефективності своєї діяльності, є для банку найвигіднішими у сфері інвестування. Крім цього, ми пропонуємо при формуванні інвестиційного портфеля зосередити увагу на інвестуванні у облігації внутрішньої державної позики та інших зовнішніх боргових

зобов'язань. Вибір напрямів інвестування у цінні папери має базуватися на глибокому дослідженні.

Таблиця 3.1

Рекомендації щодо покращення здійснення інвестиційної діяльності банків

Рекомендація	Пояснення	Очікуваний результат
Перегляд структури портфеля корпоративних цінних паперів	Орієнтація інвестиційного портфеля на цінні папери базових галузей та галузей промисловості, які мають високий результат ефективності своєї діяльності	Зростання дохідності інвестиційної діяльності та диверсифікація портфеля цінних паперів
Питома вага ОВДП у портфелі цінних паперів	Зосередження значної кількості інвестицій у ОВДП, оскільки вони є одними з найнадійніших фінансових інструментів для банку	Покращення показників інвестиційного портфеля банку
Залучення фізичних осіб в інвестиційну діяльність банку	Розробка привабливих інвестиційних програм для фізичних осіб	Зростання інвестиційної діяльності банку
Надання консультативних послуг, пов'язаних з інвестуванням	Розробка заходів, що сприятимуть залученню потенційних інвесторів	Залучення нових клієнтів та розширення клієнтської бази
Покращення системи заходів для ефективного здійснення інвестиційної діяльності	Залучення внутрішнього аудиту для визначення ефективності контролю інвестиційної діяльності	Якісний контроль за веденням інвестиційної діяльності банку

Джерело: [31]

Отже, вищенаведені рекомендації щодо покращення інвестиційної діяльності банків, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності серед інших банків, розширенню клієнтської бази, підвищенню обсягу операцій з цінними паперами, що в свою чергу призведе до зростання дохідності банку.

Таким чином, підвищення ефективності банківської інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів може бути досягнуто за рахунок раціонального розміщення нагромадженого інвестиційного капіталу в

ефективних фондових інструментах. На сьогодні це завдання залишається надзвичай складним, адже на вітчизняному ринку спостерігається брак ефективних цінних паперів, особливо в корпоративному сегменті, та замалий “фрі-лот” акцій. Державному регулятору слід оптимізувати вимоги до емітентів емісійних цінних паперів та стимулювати процеси більш активного включення акцій в реєстри українських фондових бірж. Лише за умови збільшення кількості фондових інструментів в реєстрах фондових бірж банкам вдасться досягнути оптимального співвідношення в розподілі інвестицій між державними і корпоративними цінними паперами

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі досліджено діяльність банків на ринку цінних паперів в Україні та. Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок про низький рівень розвитку, а отже існування недоліків у діяльності банків.

1. У процесі дослідження здійснено аналіз сучасного стану операцій банків з цінними паперами. Переглянувши їх динаміку можемо зазначити про динамічну зміну як до збільшення, так і зменшення їх обсягу протягом досліджуваного періоду, у зв'язку з воєнним станом в країні та постійними шоками для банківських установ. Банки здійснюючи емісійну діяльність надають перевагу акціям, проте їх випуск зумовлено, рекомендаціями Базеля щодо докапіталізації банків. А особливим попитом серед цінних паперів, що знаходяться в портфелі банків, користуються державні облігації, зокрема ОВДП, а також депозитні сертифікати НБУ.

2. За результатами дослідження виокремлено основні проблеми розвитку операцій банків на ринку цінних паперів. Найбільш важливими з яких вважаємо низький рівень зацікавленості іноземних інвесторів у цінних паперах вітчизняних емітентів, низький розвиток ринку цінних паперів та відсутність розвиненого ринку деривативів. Тому органам влади необхідно удосконалити законодавство, що регулює здійснення операцій на ринку цінних паперів та активно залучати в економіку фінансові інструменти іноземних інвесторів. Основними шляхами, що будуть сприяти зниженню існуючих проблем визначаємо: розвиток ринку цінних паперів – оскільки в Україні ринок перебуває у процесі становлення, то потрібно розвивати законодавчу базу, а також органи нагляду за діяльністю ринку цінних паперів; запровадження в діяльність нових фінансових інструментів – під такими інструментами розуміємо «зелені» облігації, що активно розвиваються за кордоном, такі цінні папери дозволяють залучити велику кількість ресурсів, а також спрямовані на розвиток енергоефективності. Ще одним кроком підвищення обсягів операцій

буде покращення контролю за діяльністю рейтингових агентств. Зробивши зазначені кроки можна буде покращити не лише діяльність банків на ринку цінних паперів, але і його роль в економіці.

3. До основних інструментів управління та регулювання інвестиційної діяльності банку, насамперед, відносять нормативну та законодавчу базу. Нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності банків здійснюється за допомогою прийняття законів Верховною Радою, нормативний актів Кабінету Міністрів України, видання указів Президента, нормативних актів НБУ та Державної комісії з цінних паперів на фондовому ринку. Виконання головної мети нормативно-правової бази в системі регулювання банківської інвестиційної діяльності реалізується через виконання наступних цілей: забезпечення сталого розвитку банківської системи; обмеження монопольного контролю на ринку фінансових ресурсів; забезпечення конкурентоспроможності банків; активне стимулювання банківської інвестиційної діяльності. Тобто, основним завданням розвитку нормативно-правової бази є пристосування та вдосконалення умов інвестиційної діяльності банків до умов економічного розвитку.

4. Таким чином, банківська діяльність на ринку цінних паперів характеризується наявністю різноманітних ризиків, пов'язаних зі зниженням ліквідності банку, його прибутковості та інших, які негативно впливають на його інвестиційну діяльність. Одним з основних способів покращення здійснення інвестиційної діяльності банків є управління ризиками, їх мінімізація та можливе усунення. Отже, українські банки мають високий рівень потенціалу щодо інвестиційних операцій з цінними паперами, проте він може реалізуватися за умови розвитку ринку на якому вони виступають учасниками. Необхідно користуватися досвідом іноземних країн, адже їх здійснення дозволяє отримати високий рівень прибутку для банку

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активи Національного банку збільшилися на 3% за перше півріччя 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktivi-natsionalnogo-banku-zbilshilasya-na-3-za-pershe-pivrichchya-2022-roku>
2. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
3. Банківські операції : Підручник/ А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; [За ред. А. М. Мороза]. – К. : КНЕУ, 2000. –384 с.
4. Банківські операції: Підручник / За ред. д. е. н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
5. Баула О. В. Теоретичні основи сутності ринку цінних паперів та його місце у фінансовій системі країни. Економічні науки. Серія «Економічна теорія і економічна історія». [Збірник наукових праць]. Луцький державний економічний університет. Луцьк, 2005. – С. 89.
6. Береславська О.І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України: Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України 2016. №2. С.21-30
7. Берлач А. І., Берлач Н. А., Ілларіонов Ю. В. Організаційно-правові основи біржової діяльності: Навч. посібник. Київ: Фенікс, 2000. 336 с. URL: <http://ebib.pp.ua/ist-10--idz-ax247--nf-39.html>
8. Білоус О. А. Операції комерційних банків на ринку цінних паперів / О. А. Білоус // Фінанси України. 2005. № 9. С. 93–98.
9. Бірюков І.А., Заїка Ю.О. Цивільне право України. Загальна частина:
10. Боргові змагання // Finance.ua. Про гроші/ 16.08.2007 URL: <http://news.finance.ua/ru/orgtrg/~2/1/274/104324>.109
11. Васильєва Т.А., Леонов С.В., Макарюк О.В. Фінансовий інструментарій забезпечення ефективного функціонування інвестиційного ринку: Механізм регулювання економіки. 2009. № 3. Т.1. С.180-189

12. Дубогриз Є. Державні банки: валіза без ручки. CASE Україна. Центр соціально-економічних досліджень. 2021. 40 с. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/12/CASE_zvit_derzh_banky_5.pdf.
13. Залучення України від продажу ОВДП на аукціонах із початку повномасштабної війни перевищують еквівалент 167,9 млрд грн – депозитарій НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zaluchennyaaukrayini-vid-prodaju-ovdp-na-auksionah-iz-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-perevischuyut-ekvivalent->
14. 1679-mlrd-grn--depozitariy-nbu. Іршак О.С., Дубик О.І. Інноваційна діяльність банків України: ризики та проблеми розвитку. Економічні студії. 2019. № 3(25). С. 59–65.
15. Ісхакова О. М., Горденко А. В., Пеня К. В. Рівень суспільної довіри до банківської системи України. Глобальні та національні проблеми економіки. №10. 2017. С. 114-117.
16. Катан Л. І., Хорішко К. С. Інвестиції та інвестування як економічна категорія. Ефективна економіка. №11. 2011. С. 1-2
17. Кльоба Л.Г. Банківська інвестиційна діяльність на ринку цінних паперів. Економіка та держава. 2016. № 6. С. 20-24.
18. Кльоба Л.Г. Вдосконалення управління банківською інвестиційною діяльністю в Україні. Вісник НБУ. 2011. № 5. С. 51–53.
19. Кльоба Л.Г. Цифровізація – інноваційний напрям розвитку банків. Ефективна економіка. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6741>(дата звернення: 26.09.2022)
20. Коваленко В.В. Розвиток FinTech: загрози та перспективи для банків України. Приазовський економічний вісник. 2018. № 4(9). URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/4_09_uk/24.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
21. Марченко О.В., Золотопуп Ю.М. Оцінка кредитно-інвестиційної діяльності банку. Молодий вчений. 2017. № 2(42). С. 283–287. URL:

- <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/2/68.pdf> (дата звернення: 28.09.2022).
22. Метлушко О. В. Застосування андеррайтингу у банківській практиці. Світ фінансів. Тернопіль. 2009. № 3. С. 160–165.
 23. Метлушко О. В. Порівняльний аналіз моделей ринку цінних паперів /О. В. Метлушко // Вісник Львівської державної фінансової академії. 2009. № 16. С. 52–62.
 24. Михальчишина Л.Г. Цінні папери: види та систематизація для облікових цілей: Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 12. С. 97-100.
 25. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/perelik-pervinnih-dileriv>
 26. Мозговий О. М. Фондовий ринок: Навч. посібник: КНЕУ, 1999; 316 с. URL: <https://buklib.net/books/30026/>
 27. Музиченко Т. О. Інвестиції та інвестиційна діяльність: понятійний апарат. Інноваційно-інвестиційна діяльність. С. 161-167
 28. Основні показники діяльності банків. URL: <http://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 26.10.2022).
 29. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
 30. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
 31. Переваги та недоліки ОВДП
URL:<https://finsee.com/%D0%BA%D1%83%D0%BF%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F-%D0%BE%D0%B2%D0%B4%D0%BF/>
 32. Побоча К. П., Білюк В. А., Гарник М. О. Сучасні тенденції та проблеми банківського інвестування в Україні. Гроші, фінанси і кредит. №41. 2020. С. 285-289.
 33. Про банки і банківську діяльність № 212-III від 7 грудня 2000 р. Закон України URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.

34. Про зерно та ринок зерна в Україні від 04.07.2002 р. № 37-IV . Закон України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/37-15>.
35. Про цінні папери та фондовий ринок від 23.02.2006 р. № 3480-IV. Закон України URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.20343.0>.
36. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки остання редакція від 03.01.2023 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
37. Річний звіт 2021 НБУ
URL:https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf.
38. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2020 рік. URL:
39. Річний звіт НКЦПФР за 2020 рік. URL:
<https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12530000>
40. Руда О.Л. Стан розвитку сучасного ринку цінних паперів в Україні. Ефективна економіка. 2017. № 11. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5875>. (Дата звернення: 20.12.2022)
41. Сайт Мінфін. ВВП в Україні. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>. (Дата звернення: 15. 12. 2020 р.).
42. Сайт НБУ. Наглядова статистика Національного банку України за 2018-2020 pp. URL: <https://www.bank.gov.ua/statistic/supervision-statist>. (Дата звернення: 14. 02. 2021).
43. Ситник Н. С. Банківська система: навчальний посібник. Львів, 2020. 291 с.
44. Смолінська С. Д., Самбірська О. Р. Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності банку. Economics. №2.2019. С. 115-116.
45. Стойко О. Я. Банківські операції [підручник] / О. Я. URL:
<http://books.efaculty.kiev.ua/bank/1/r5/>.
46. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/files/eMbmHjDsYNINdsE> (Дата звернення: 15. 12. 2020 р.).

47. Структура кредитно-інвестиційного портфелю банків URL: <https://tables.finance.ua/ua/finres/kip#4:0>
48. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. Економічна наука. №5. 2020 С. 103-107.
49. Фондовий ринок: підручник: у 2 кн. — Кн. 1 / В.Д.Базилевич, В.М.Шелудько, В.В. Вірченко та ін./ заг. ред. В.Д.Базилевича. Київ. нац. університет ім. Т. Шевченка. Київ: Знання, 2015. 621 с. URL:
50. Цивільний кодекс України від 16.01.03 р. № 435–IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № № 40–44. С. 1216–1454.
51. Шапран В. С. Банки на ринку цінних паперів: німецьку модель «саджають за ґрати» / В. Шапран // Цінні папери України. 2004. №21 (309). С. 22–23.
52. Щербина В.С. Господарське право: [підручник] / В.С. Щербина; 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
53. Юлдашев О.Х. Міжнародне приватне право: теоретичні та прикладні аспекти / URL: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/712/1.1>
54. K. Kishore. Composition of loans and investments in Indian banks – an empirical study. Journal of academic research in economics. July 2020. P. 277-289.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1. Учасники ринку цінних паперів

Рис. Б.1. Учасники ринку цінних паперів